

III RIIGIKOGU

3. istungjärk. **Protokoll nr. 39 (5).** 1927. a.

III Riigikogu koosolek 27. jaanuaril 1927. a.
kell 10.

Kokku on tulnud 93 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **J. Teemant**, sõjaminister **J. Soots**, kohtuminister **J. Sepp**, põllutöominister **O. Köster**, rahaminister **L. Sepp**, välisminister **F. Akel**, teedeminister **A. Kerem**, haridusminister **J. Lattik**, tööhoolekandeminister **O. Tief**.

Päevakord:

1. A. Jõeääre küsimine põllutöoministrile Sikasaare mõisa võõrandamisest vabastamise kohta.

2. A. Jõeääre küsimine põllutöoministrile kohalikkude korralduskomisjonide moodustamise kohta.

3. A. Jõeääre küsimine põllutöoministrile maaseadusega võõrandatud maaüksuste vabaksandmise kohta.

4. A. Jõeääre küsimine põllutöoministrile Karki mõisast eraldatud kruntide nr. nr. 6. ja 9. tagasiandmise kohta.

5. Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele armuandmise korra ja Riigivanema vahelesegamise kohta kohtute tegevuses.

6. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul **O. Gustavson'i**, **L. Johanson'i** ja **A. Kärneri** arupärimisele riigimail asuvate popside maakorraldamise ja riigimaade planeerimisel ilmsikstulnud väärnähtuste kohta.

7. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul **J. Vainu**, **A. Vommi** ja **A. Jõeääre** arupärimisele V.-Tännasilma mõisa tükeldamise asjas.

8. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul **J. Vainu**, **A. Vommi** ja **A. Jõeääre** arupärimisele Viljandi linna maade ära võtmise asjas.

9. Eesti vabariigi kulude ja tulude eelarve 1927./28. aastaks — I lugemisel.

10. Eelarve-komisjoni valimine. (Valimisjagaja 3.)

11. Väljaspool linnu ja alevid asuvate kinnisvarade hindamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

12. Eesti riigikontrolli ajutise seaduse täiendamise seadus — II lugemisel.

13. Mäeseadus — II lugemisel.

14. Põllumajapidamiste metsaga varustamise seadus — I lugemisel.

15. Firmade seadus — üldkomisjoni ettepanek.

16. Äride registreerimise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab abiesimees **M. Martna**, vahepeal abiesimees **R. Penno**.

Sekretäri kohal abisekretär **O. Liigand**, vahepeal abisekretär **J. Piiskar**.

Koosolek algab kell 10.25 min.

1. Päevakorra muutmine. Juhataja **M. Martna**: Avan Riigikogu koosoleku. Päevakord on Riigikogu liikmetele kätte saadetud.

J. Voiman (stp): Teen ettepaneku, päevakorrast ära võtta 6. punkt — „Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul **O. Gustavson'i**, **L. Johanson'i** ja **A. Kärneri** arupärimisele riigimail asuvate popside maakorraldamise ja riigimaade planeerimisel ilmsikstulnud väärnähtuste kohta.“ Sellepärast, et arupärimise põhjendaja — meie rühma liige, härra **Gustavson** on ära sõitnud omavalitsuse esituskogude asjus.

Juhataja **M. Martna**: Rkl. **Voiman**'ilt on ettepanek — päevakorra VI punkt ära jätta. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on päevakorra VI punkt päevakorrast välja jäetud.

Päevakord on kindlaks määratud.

2. A. Jõeääre küsimine põllutöoministrile Sikasaare mõisa võõrandamisest vabastamise kohta.

A. Jõeäär (stp) (loeb):
1. Kas on põllutöoministerium vabastanud võõrandamisest Sikasaare mõisa sellekohase kohtuotsuse põhjal, või oma äranägemise järgi?

2. Kas võõrandamisest vabastamise kohta on riigikontrolli seisukoht teada?

3. A. Jõeääre küsimine põllutöoministrile kohalikkude korralduskomisjonide moodustamise kohta, ja põllutöoministri vastamine küsimisele.

A. Jõeäär (stp) (loeb):

1. Kas on kõigis valdades moodustatud kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse § 7. ettenähtud tähtajal kohalikud korralduskomisjonid?

2. Kuikomisjonid kõigis valdades veel seniajani ei ole moodustatud, siis kas kavatses härra põllutöominister samme astuda selleks, et need moodustatud saaksid enne tähtaja möödumist, mis määratud maade korraldamise kohta sooviavalduste esitamiseks.

Põllutöominister **O. Köster**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Rkl. Jõeääre küsimise kohta kohalikkude korralduskomisjonide moodustamise asjus on mul teatada, et kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse § 6. alusel on põllutöoministeriumi poolt korralduskomisjoni esimehed igasse valda määratud, mis ka välja kuulutatud „Riigi Teatajas“ nr. 64 — 1926. a. 17. aug. Usaldusmeeste valimise toimetamine kuulub sama seaduse §§ 8. — 11. põhjal lahendamisele ja ei ole põllutöoministeriumi võimkonnas. Kõigis valdades, kus korraldust soovivad ennast registreerinud, on korralduskomisjonid moodustatud. Mõnes üksikus vallas, kus keegi ennast registreerinud ei olnud, seega teadmata, kas keegi korraldust nõudma saab, on komisjon moodustamata. Kuna seaduse § 17. põhjal korraldust soovivad esitavad palved komisjoni esimehele, siis on kõigil võimalus seaduses ettenähtud õigusi kasutada. (A. Jõeäär, stp: Aga ilma komisjonita ei saa ju käiku anda.) Seadus näeb siis vallandukogu kaudu teise tee. Mis põllutöoministeriumisse puutub, siis on ta igasse valda korralduskomisjoni esitajad määranud ja oma kohused korralikult täitnud. (A. Jõeäär, stp: Läänemaal kahes vallas ei ole üldse komisjoni.) Minu teada on esimehed määratud, aga kui komisjonid ei tegutse, siis ei olene see põllutöoministeriumist.

4. A. Jõeääre küsimine põllutöoministrile maaseadusega võõrandatud maaüksuste vabaksandmise kohta.

A. Jõeäär (stp) (loeb):

1. Kellele nimelt ja mis-suguste maaüksuste kohta on põllutöoministeriumi poolt pärast maaseaduse maksmapanemist välja antud tunnistused, et need maaüksused võõrandamisele ei kuulu ja et nende kinnistamiseks eraisikute nimele ministeeriumi poolt takistusi ei ole?

2. Missuguste andmete põhjal on sarnased tunnistused välja antud?

3. Kas igal üksikul juhtumisel on riigikontrolli seisukoht teada?

4. Kas on võimalik riigile sünnitatud kahjusid tagasi nõuda, kui selgub, et vabaksandmine on sündinud ilma seadusliku aluseta?

5. A. Jõeääre küsimine põllutöoministrile Karki mõisast eraldatud kruntide nr.nr. 6 ja 9 tagasiandmise kohta.

A. Jõeäär (stp) (loeb):

1. Kas on põllutöoministerium Karki mõisast eraldatud krundid nr.nr. 6 ja 9 tagasi andnud Arnold Buxhoevdenile ja Helmuth Buxhoevdenile, selle peale vaatamata, et tähendatud krundid neile ei olnud kasutamiseks antud maaseaduse § 15. p. a mõtte kohaselt ja seega tagasiandmisele ei kuulu?

2. Kui krundid tagasi antud, siis kas on selle kohta riigikontrolli seisukoht teada ja kuidas kavatses põllutöominister katta tagasiandmise läbi riigile sünnitatud kahjusid?

6. Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimine Vabariigi Valitsusele armuandmise korra ja Riigivanema vahelesegamise kohta kohtute tegevuses ning Riigivanema vastamine arupärimisele.

(Arupärimise-ettepaneku tekst:

„Riigi Teatajas“ nr. 57/58 — 21. apr. 1923. a. avaldati ajutine kodukord armuandmise-palvete läbi vaatamise ja otsustamise asjas.

Tähendatud kodukorra § 6. on loetletud põhjused, mis armuandmise ettepaneku tõukeks võivad olla.

On aga teatavaks saanud, et Vabariigi Valitsus armuandmistel kinni ei pea väljakuulutatud kodukorrast ja et selle § 6. tegelikult

on täiendanud uue punktiga, milline täiendus on „Riigi Teatajas“ seni avaldamata.

Järgkindlalt jätkub armuandmine süüdlastele, kelle kohta ühtki kodukorra § 6. loetletud põhjust ei näi olevat, ning armu antakse isegi erasüüdistuste asjus ja isikutele, kelle kohta eelmised valitsused eitavad otsused teinud.

Põhiseaduse § 61. järgi kuulub Riigivanema ülesannete hulka Eesti vabariigi esitamine, Vabariigi Valitsuse tegevuse juhtimine ja ühtlustamine ning üksikutelt ministritelt nende tegevuse kohta arupärimine. Õigusemõistmise teostamine aga on põhiseaduse § 68. järgi ülesandeks tehtud omas tegevuses rippumatutele kohtutele.

Ajakirjanduses ilmunud ümberlukkamata teadete järgi näib härra Riigivanem enda peale võtnud olevat kohtute tegevuse alal ülesanded, mis tema, kui valitsuse juhi, võimupiiri ei kuulu. Rääkimata elava huvi avaldamisest kohtu poolt ülesseatud notarite ametisse määramise asjus, koormab valitsuse juht enast sarnaste väikeste asjadega, kui kaebuste vastuvõtmine kohtunikkude tegevuse peale ja nende edasisaatmine.

Sarnane tegevus hävitab mitte ainult kohtute autoriteeti, vaid ka lugupidamist Vabariigi Valitsuse ja Riigivanema vastu.

Pöörame Vabariigi Valitsuse poole järgmistele küsimistega:

1. Mis põhjustel ei käi Vabariigi Valitsus armuandmise palvete otsustamisel „Riigi Teatajas“ nr. 57/58 — 1923. a. väljakuulutatud ajutise kodukorra järgi?

2. Kas on Vabariigi Valitsus tähendatud kodukorra § 6. loetletud nimekirja täiendanud, jaataval korral — kuidas nimelt ja miks sellest senini avalikult teada ei ole antud?

3. Kas on härra Riigivanem enda peale võtnud ka järelvalve õigusemõistmise teostamise üle kohtute poolt, eriti aga kohtute poolt ülesseatud notariameti kandidaatide kõlblikkuse üle otsustamise ja kuidas on sarnane tegevus kooskõlastatav põhiseaduse ja kohtute kohta käivate seadustega?

Tallinnas, 25. jaanuaril 1927. a.

Eesti sotsialistliku tööliste partei
Riigikogu rühma nimel

L. Johanson.

J. Voiman.

J. Piiskar.“)

J. Piiskar (stp): Päevakorras olevas arupärimises eneses on juba üldjoontes ära tähendatud asjad, mis selle arupärimise on esile kutsunud. Lubatagu vaid lühidalt riivata mõnda nähtust neil aladel, mis arupärimises on puudutatud. Need on nimelt kaks peaküsimust, ühelt poolt armuandmise küsimus ja teiselt poolt asjad, mis on ühenduses vahelesegamisega kohtute tegevusse.

Meie rühm ei ole armuandmistele vastu, kuigi meie sarnast karistuse kergendamise teed, nagu seda on armuandmine Vabariigi Valitsuse poolt üksikute palvete ja sooviavalduste põhjal, ei pea küllaldaseks ja ainsaks karistuse kergendamise teeks, eriti poliitilistele süüdimõistetutele, kelle jaoks on tarvis, nagu seda meie rühm on mitmel korral algatanud, anda üldine amnestiasaadus, mis nende karistuse kas lõpetab või vähemalt kergendab. Kui aga üksikute, eriti kriminaalsüüdlaste karistust armuandmise teel tahetakse kergenda-

dada, siis peaksid need armuandmised sündima kindla korra järgi ja ühtlaselt ning seaduses määratud alustel, et ka neil, kes küsimuse üksikasjadega ei tarvitse tuttavd olla, teada ja näha oleks, missuguselt seisukohalt välja minnes ja missugustel põhjustel ühele või teisele armu on antud. Selles mõttes on täiesti arusaadav, et Vabariigi Valitsus 1923. aastal maksma pani ajutise kodukorra armuandmise palvete läbivaatamise ja otsustamise asjas. Meie teada püsib see kodukord muutumatult ja vähemalt ei ole üheski „Riigi Teatajas“ silma puutunud teateid selle korra muutmise või täiendamise kohta. Kui aga vaadelda üksikuid armuandmisi eriti viimasest aastast, siis jääb tahtmatult sarnane mulje, et see kodukord ei maksa terves ulatuses, tähendab, seda on täiendatud, sinna on muudatusti võetud ja ka nüisuguseid punkte, mis praegusi armuandmisi võiksid põhjendada. Need muudatused ei ole aga arvatavasti mingisugustel põhjustel teatavaks tehtud, sest kuidagi teisiti ei saa seda seletada, et Vabariigi Valitsus, kes ise teatava kodukorra maksma paneb, sellest kodukorrast ise kinni ei peaks, vaid lubaks samme, mis ei ole kodukorra piires.

See kodukord määrab kõigepealt ära, kuidas armuandmise palvetega toimetada, määrab kindlaks, et need palved saadetakse kohtuministrile läbivaatamiseks, et kohtuminister nõuab välja kohtutoimetuse kas omal äranägemisel või kodukorras loetletud juhtumistel. Seal tunnustatakse tarvilikuks kohtutoimetusega tutvunemine jaatavate ettepanekute puhul. Ka määrab see kodukord ära, et ettepanekud valitsusele tehakse kohtuministri poolt. Samuti määrab kodukord hääletamise korra. Kui aga sõja- või siseminister eriarvamisele jääb — antakse ettepanek tagasi kohtuministrile kokkuleppimiseks sama ministriga. Armuandmise poolt peab hääletama pool käesolevatest valitsuse liikmetest, nende hulgas Riigivanem ja kohtuminister. Ühe sõnaga: väga üksikasjalikult väljatöötatud kodukord.

Sama kodukorra § 6. on ära määratud need alused, mis võivad armuandmise ettepaneku tõukeks olla: kas näiteks kriminaalseaduse äramuutmine või pehmemdamine, mille põhjal armupaluja süüdi mõistetud või karistust kannab; kohtuotsus armuandmise palve avaldamise kohta; asjaolude ilmsikstulemine, mis kohtuarutusel ei olnud, kuid mis armuandmist õigustavad, kui need asjaolud asja uuesti ülesvõtmise seaduslikeude põhjuste hulka ei kuulu; asjaolude tekkimine, mis teevad karistuse täideviimise otstarbetuks, nagu vangi pimedaksjäämine, halvatus jne.

Need on alused, mis Vabariigi Valitsus enesele omal ajal, kui see kodukord maksma pandi, seadis selleks, et ühtlaselt armuandmise palveid läbi kaaluda ja neid otsustada. Meil on aga teatavaks saanud terve rida asju, kus sellest kodukorrast kinni peetud ei ole. On armu antud isikutele, keda ei saa viia § 6. ühegi punkti alla, on seda tehtud ka muus osas sellest kodukorrast kõrvale kaldudes. Näiteks on Riigivanem ise kohtutoimetused välja nõudnud, kuna see kohtuministri ülesandeks on. Meie teame isegi juhtumisi, kus ei ole, alguses vähemalt, sarnast üksmeelset seisukohta olnud kohtuministri ja mõne teise valitsuseliikme vahel, kus kohtuminister ei ole kavatsenud jaatavat ettepanekut teha, kuna küsimus siiski jaatavalt on otsustatud. On teada isegi sarnaseid juhtumisi, kus on armu antud erasüüdistuste puhul, kus leppimine võimalik peaks olema. Sarnaseid võimalusi ei ole aga selles kodukorrast ette nähtud, ja sellepärast ma ütlesingi, et tekib arvamine, kas Vabariigi Valitsus ei ole seda kodukorda muutnud, ilma et meile seda teatavaks teha. Lubatagu paari sõnaga mõne näite juures peatuda, mis meie arvates iseloomustav tohiks olla selle kohta, kuidas armuandmise küsimust otsustatakse. Meie teades on armu antud kolmele süüdimõistetule — Gutberg'ile, Martson'ile ja Praks'ile, kellest esimene 8 ja kaks viimast 6-ks aastaks sunnitööle olid mõistetud metsiku vägistamise eest, mis oli sündinud laskeriista tarvitamisega ähvardades. See asi on nii iseloomustav oma jultumuse ja häbemäatuse poolest, et öudne on seda süüdistusmaterjali lugeda. Aga neile on armu antud. Ma tahaksin tarvitada paar minutit, et natukene ligemalt tutvustada selle iseloomustava looga, mis ei oleks pidanud kuuluma sinna liiki, kus süüalustele armu antakse.

22. märtsil s. a. läks keegi neiu A. E. oma sõbrannade H. J. ja A. K. saatel Koplisse pidule, mida „Olimpia“ korraldas.

Pidul said A. E. sõbrannad kokku oma varemate tuttavate August Martson'i, Arnold Gutberg'i ja Voldemar Praks'iga.

Pidu saadeti mööda lõbusas meeleolus. Lõpuks, kui pidutuju möödumas oli, teinud A. Martson neile ettepaneku, nendega ühes autoga linna sõita. Neil olla tuttav autojuht, kel ka „masin“ kaasas.

Et linna ja Kopli vahel sõitva trammi ühendus hilise aja tõttu juba lõppenud oli, jäid neiu nõusse autoga linna sõitma.

Kui linna jõuti, tegi autojuht A. Gutberg seltskonnale ettepaneku, kuskile restorani sõita, soendama... Meeseltskonnal oli esialgul kavatsus peatuda „Belgia“ võõraste-

majas, kuid mingisugusel põhjusel sõideti siiski „Belle-Vue“ endisse „Karu“ võõraste-majja, mis asub Kadriorus.

Naisseltsiliste käest palju nõusolekut ei küsitud.

Jõudes öösel võõrastemaja ette, mindi sisse ja otsejoonel „teisele korrale“. Pakutud teed juua südame soendamiseks.

A. Martson oli jõudnud võõrastemaja „ööjaoskonnas“ toa valmis otsida, kuhu seltskond lühikest aega peatuma otsustas jääda.

Lahked sõbrad tellisid kohe tee asemel viina, õlut ja suupistet, ning lõpuks, kui mõned naisterahvad viinast ära ütlesid, siis veel veini. Mehed püüdsid ööd nähtavasti odavamalt läbi ajada, eriti just viinajoomisega. Et see igale vastuvõetav polnud, siis saanud A. Gutberg õige vihaseks.

Arvates, et siin mingisugune lööming võib tulla, lahkus neiu A. K. öösel seltskonnast. Praks ja Gutberg läksid järele, et tagasi kutsuda. Neiu läks siiski ära. Teised jäid selleks ajaks tuppa.

Ühises toas veel veerand tundi aega viites tahtis ka neiu A. E. koju minna. Ta pani ennast riide ja astus kotta, kus teda Praks vastu võttis ja küsis: „Kuhu lähete...“ — „Kuju“ — oli vastus. Samal silmapilgul ilmus nende juurde ka autojuht Gutberg, kes, kojumineku soovivaaldust kuulda saades, seda kategooriliselt ära keelas. Ta haaranud naisterahva käevarrast kinni ja lükanud kuskile tuppa, mille ukse Praks avas. A. E. katsus appi hüüda ja seda märgates haaranud A. Gutberg tema ümbert tugevamini kinni, kätt suu peale vajutades.

Kui nad kolmekesi toas olid, võtnud A. Gutberg taskust revolvi ja ähvardanud A. E.-t maha lasta, kui ta peaks julgema häält teha.

Praks keeranud ukse seestpoolt lukku ja teinud neiu ettepaneku temaga sugulisse ühendusse astuda. A. E. tõrjunud teda tagasi, paludes jultunud isikuid, seletades, et ta varemalt sarnases läbikäimises pole olnud. Ta oli 21 a. vana.

A. Gutberg võtnud siis teistkordselt taskust revolvi ja käsutanud neiu end riietest vabastada ning voodi heita. Neiu loobunud sellest häbistavast käsutäitmisest. Käsutajat näis vastupuiklemine ärritavat, mille tõttu ta neiu voodi tõuganud ja siis Praks'i abil, kes kinni hoidis, riided seljast ära võttis. Vastuhakkamise katse eest sai A. E. A. Gutberg'ilt tugevaid hoope, mida teisel päeval tema paistetunud nägu ja silmaalused tunnistasid. Peksmise tagajärjel kaotas neiu mõistuse ja Praks täitis oma himu. Sealjuures olnud A. Gutberg sõbrale abiks.

Peale Praks'i vägistas A. E-t ka A. Gutberg. Surmani piinatud neiu hakanud end riietama, et lõpuks vägivalla küüsisist pääseda. Seal tormanud tuppa veel kolmas isik, Martson, kes omakord kallale tunginud. Ei aidanud nutt ega appihüüded, ka tema rahustas oma tungi, sealjuures rusikahoope jagades. Rusikatele jätkuks tarvitanud ta ka tooli ja katsunud selle kõvadust naisterahva turjal.

Peale seda metsikut sündmust tõusnud naisterahvas voodist, pannud end riidesse ning astunud kotta. Kojas seisnud autojuht A. Gutberg ees ja teinud ettepaneku, teda autoga koju viia. Peale kõiki juhtumisi võtnud neiu ka ettepaneku vastu ja sõitnud hommikupoolsel ööl koju.

26. märtsil läks neiu kohaliku arsti juurde, et tervisliku seisukorra üle selgusele jõuda. Arst konstateeris, et teda vägistatud. Arst tegi kindlaks, et neiu ka suguhaiguse vägistajalt saanud.

Vägistamise ja suguhaiguse saamise juhtumisest rääkinud A. E. oma sõbrannadele, kes omakord jutu jultunud vägimeeste kõrvu viisid. Ära nähes, et asjal kurvad tagajärjed võivad olla, katsunud kuritöö kordasaatjad vahejuhtumist kõdusel teel lahendada, pakkudes neiuale valu- ja arstirahaks 20.000 marka. See polnud ettepanekuga nõus ja andis asjale seadusliku käigu, süüdistades Praks'i, Gutbergi ja Martson'i vägistamises.

Selle loo tagajärg oli see, et süüalused sunnitööle mõisteti, nagu ma varemalt juba tähendasin. Valitsus on nendele inimestele armu andnud, jättes neile karistuseks ainult selle ühe aasta, mis nad juba ära olid istunud. Ma küsaksin, kuidas on see armuandmine kooskõlas ajutise kodukorra 6-da paragrahvi nõudmisega? Missuguse neist viiest punktist, mis kodukorras olemas, on valitsus põhjenduseks võtnud? Kas oli kriminaalseadus ära muudetud või vähendati mingisugustel teistel põhjustel karistust? Kas oli kohtuotsus armuandmise palve kohta, nagu seda mõnel juhtumisel kohus teeb või kas tulid asjaolud ilmsiks, mis põhjustasid armuandmise? Kas tekkisid mingisugused asjaolud, mis teatavatel juhtumistel õigustavad armuandmist, näiteks vangi pimedaksjäämine, täielik halvatus jne.? Ka seda ei olnud. Või on Vabariigi Valitsus tõesti teinud seda eelkäiva põhimõtteliku otsuse alusel, et teatavat liiki süüdlastele üldse armu anda palvete põhjal. Käesoleval korral peaks see küll kõige viimane põhjus olema, eriti sarnaste isikute kohta, kus Vabariigi Valitsus oleks pidanud otsusele jõudma, kas kodanikkude julgeolek hädaohus ei ole, kui sarnased isikud vabalt liiguvad. Kui Vabariigi Valitsus sarnastele isikutele armu annab,

siis on see niivõrd pöörane, niivõrd uskumata, et ei leia kuidagi sõnu, kuidas sellest aru saada ja millega põhjendada.

Aga ega see ei ole ainuke näide. Võiksin terve rea teisi nimetada. Näiteks on inimesele, kes lepingu võltsimise pärast on aastaks kaheks kuuks vangi mõistetud kõigi õiguste kaotamisega, armu antud isegi siis, kui kohtuminister kahtleb, kas see tarvilik on ja kas seda näiteid mitmesugustelt aladelt, kus inimesed on mõistetud kaheks-kolmeks aastaks vangiroodu ametlaste süütegude eest, kus neilt teatavad õigused ära on võetud, neid ametist tagandatud ja neilt ametipidamise õigus ära võetud, ja neile õigused tagasi antud armuandmise korras. (K. Ast, stp: Tootsi lood.) Ma tulen varsti nende Tootsi lugude juurde. Loodetavasti pole Riigikogu liikmed unustanud seda, kuidas teise Riigikogu lõpupäeval see on läinud aasta kevadel, Vabariigi Valitsus, kelle eesotsas oli praegune Riigivanem, esitas seaduseelnõu, millega kõiki ametalalistesse süütegudesse puutuvaid karistusmäärasid suurendada taheti. Seda põhjendati sellega — vähemalt pidi see aluseks olema — et tahetakse hakata energiliselt võitlema kõigi ametalaliste süütegude vastu, tahetakse teha põhjalik puhastustöö. See eelnõu võeti vastu. Nüüd on aga teatavaks saanud terve rida juhtumisi, kus armu antakse ametnikkudele, kes ametalaliste süütegude eest hukka mõistetud. Kas siis nüüd seda uut seadust ei käsitata enam, või oli see ainult selleks välja antud, et väljaspoole teha suurt käelügitust, mille varjul võib ajada hoopis teistsugust poliitikat. On armu antud neile, kes selle seaduse kui ka mõne teise põhjal karistatud on. Seal hulgas on ka need huvitavad Tootsi lood, küll mitte need, millest lõbusal kujul jutustab kirjanik Luts, vaid need Tootsi lood, millised sünnivad Petserimaal. Need andmed, mida mina siin käsitan, on avalikkuse ette toodud ja nende vastu on võimalik olnud vaielda, sellepärast peavad need olema ka usutavad. Selle kohta on ajakirjanduses kirjutatud ja viimasel ajal ilmus artikkel selle kohta „Ühenduses“. (Sõjaminister J. Soots: „Ühendus“ valetab alati.) Teie ärge teisi ega teiste ajalehti enese järgi hinnake.

Petserimaa on kuulsaks saanud oma kõmuliste protsessidega ja nende kõmuliste protsesside ots ulatab härra kindral Soots'i juurdegi. Sellepärast see vahelhüüe just sealt poolt nii kürest tuligi, et need lood, mis Petserimaal sünnivad, puudutavad kaudselt kindral Soots'igi.

Üheks sarnaseks kangelaseks oli kahtlemata endine Petserimaa politseiülem Toots.

1920. aastal nimetati Toots Petserimaa politsei-ülema kohustetäitjaks. Algusest peale omas ta Petseris halva kuulsuse oma joomingute ja määratsemistega, millest huvitavaid lugusid võiks jutustada.

Hiljemini selgus, et A. Toots'il tugevad rusikad on, mida paljud ja paljud Petserimaa kodanikud tunda on saanud.

Pekseti kantseleis, pekseti ametikohuste täitmisel küll rusikaga, küll revolvripäraga. Kuid kõige kurvem oli nähtus, et A. Toots'i ajal riigi raha raiskamine tema ja temale alluvate ametnikkude keskel laialt maad võttis.

Oli moment, kus Võru vanglas istusid korraga 6 Petseri politseiametnikku A. Toots'iga eesotsas, misjuures kõik ametiastmed korralikult esitatud olid.

A. Toots ei armastanud vahet teha oma ja temale usaldatud riigivara vahel. Nii tarvitas ta kroonu puid oma korteri kütteks kogu teenistuse ajal.

Oma isiklikku hobust toitmis A. Toots kroonu heinte ja kaertega, kutsariks tarvitades arestimaja kordnikku. Ka sõbrameeste hobuseid söödeti kroonu heinte ja kaertega siledaks ja müüdi siis hea vahetasuga ära.

Politseivalitsuse kirjakandja ülesandeks oli tehtud igasuguseid annetusi vastu võtta, olgu see liha, või, mesi, linnud jne.

Üle piiri tulnud inimestega mängiti nagu hiir kassiga, mis tulu tõi. Lõpuks kukkus A. Toots kohtu alla mõnesuguste kuritarvituste eest ametialal. Nii mõistis Tartu-Võru rahukogu A. Toots'i 21. veebruaril 1925. a. süüdi kordnik Niklause asjas, kellele A. Toots võimaldas üle piiri põgeneda, teades viimase poolt toimepandud riigisummade raiskamist. Kohtupalat kinnitas rahukogu otsuse.

18. juunil 1926. a. karistas Tartu-Võru rahukogu A. Toots'i jäädavalt ametist tagandamisega riigiraha omandamise eest. Oleks võinud arvata, et A. Toots'i karjäär peale sarnaseid „elupihtimisi“ lõpetatud on, ja 12. novembril samal aastal otsustas Vabariigi Valitsus Toots'ile armu anda. Otsuse kinnitas Riigivanema asetäitja kindral Soots, kes sõjameheliku vahvusega igast raskusest üle saab. Nüüd avanesid Toots'ile tema sõprade abil uued väljavaated karjääri tegemiseks. (K. Ast, stp: Härra kindral, kas „Ühendus“ valetab? Sõjaminister J. Soots: Valetab jah!)

Vaadake, sarnased on üksikud lood, ja neid on terve rida, kus Vabariigi Valitsus armu on andnud sarnastel juhtumistel, kus seda kuidagi viisi ega mingisuguse valitsuse poolt oodata ei oleks võinud. Kuid kõigile neile lugudele paneb krooni pähe Tallinnas kuulsaks saanud ja palju lärmi löönud pekonmeistri lugu. Pekstakse

läbi lugupeetud arst ja kauaaegne riigiteenija, juhtiv jõud. Pekonmeister mõistetakse kannataja kaebusel kuuks ajaks aresti. Leppimise võimalused on olemas, nagu ikka sarnastel kordadel. Aga pekonmeister läheb palub „armu“ ja saabki. See on ju ometi kuulmatuse tipp! Milleks end alandada ja lepitust otsida sellega, kelle vastu häbemata oldud! On ju palju nooblim pugea Riigivanema ja valitsuse kõrge kaitse alla! Niisugusele teele on asunud praegune valitsus praeguse Riigivanemaga eesotsas armuandmiste asjus.

Peaaegu korduvalt küsima, millega on seletatavad sarnased armuandmise imelikud lood, mille rida võib palju ja palju pikendada, ja millised ei lase endid kuidagi arusaadavaiks ja mõistetavaiks teha kõrvalseisjale, seda enam, et ei avaldata „Riigi Teatajas“ armuandmise otsuseid, et oleks võimalik võrrelda, kas praeguse valitsuse poolt ainult sarnaste asjade eest armu antakse, või on ka teistlaadi armuandmisi, mille kohta meie seisukoht võiks olla, et meie ei ole armuandmiste vastu, kui eeldused selleks olemas.

Need lood on saanud teatavaks laiematele hulkadele. Need lood on jalustrabavad ja panevad inimesi lihtsalt jahmatama ja küsima, millest see tuleb ja mis selle põhjuseks on. Sarnane mulje tekib mitte ainult meil. Kui teatavaks sai, et meie rühm selle küsimuse vastu huvi hakkas tundma, siis pöörati mitmelt poolt ühe ja teise rühma liikme poole, et katsuda küsimust selgitada ja vastust leida küsimusele, kus on sarnase armuandmise põhjused. Kõik need inimesed, kellega on tulnud juttu ajada selle küsimuse kohta, on saanud sarnase mulje, et sel nähtusel peavad mingisugused isäralikud põhjused olema. Juhitakse muuseas järjekindlalt, ükskõik kellega sa kõneled, tähelepanu sellele, et suurem osa neist erilist laadi armuandmistest on sarnased, kus kohtutes on süüdlasi kaitsenud vannutatud advokaat Jaan Teemant. Tähendatakse tihti irooniliselt, et kodukorra § 6. olla täiendatud ühe uue punktiga, mis ütleb, „et armuandmise ettepaneku tõukeks ja põhjuseks võib olla asjaolu, kui vannutatud advokaat Jaan Teemant on kohtus kaitsenud.“

Niisugused jutud ja arvamisid liiguvad seltskonnas. Ma küsiksin, kuidas aitab see tõsta Vabariigi Valitsuse prestiihi ja seda kindlat kätt, mis üksikud ministrid arvavad enestel olevat? Ja kuidas mõjub see kohtute peale, kui suured kelmid või alaväärtuslikud inimesed, nagu ma siin mõne kohta materjalid ette olen toonud, võivad arvamisele tulla: teie mõistke kohut, kui tahate, aga kui teie arvate, et mina sellepärast istuma lähen ja karistuse ära kannan, siis teie eksite.

On andmeid selleks, mis sinna poole sihivad, et meil on inimestel, kes on süüdi mõistetud, võimalus karistuse eest pääseda. Kui selles sihis edasi minnakse, siis tekib tahtmatult küsimus, mis saab meie kohtust, kui selle otsustega ei taheta arvestada? Vaadake, siit edasi minnes tõuseb rida kahtlusi. Ma ei taha siin üksikasjadesse minna, ei taha ka öelda, et kohtunikud juba kipuksid sarnaste asjadega arvestama. Ma ei taha siin kedagi süüdistada, aga seltskonnas liiguvad sarnased jutud. Kui sarnane meeleolu laiali laguneb, siis mis jääb meie õigusemõistmisest järele, liiatigi, kui Vabariigi Valitsus seda veel omalt poolt edendab? Viimasel juhtumisel on asi veel kümme korda halvem. See on üks osa meie arupärimisest.

Teine osa aripärimisest käsitleb Riigivanema suhtumist kohtute tegevusse. Meie põhiseadus ütleb, et õigusemõistmist Eestis teostavad oma tegevuses rippumatud kohtud. Meil on teada, et mõni valitsuse eesotsasseisev isik põllumeeste rühmast on rippumatust kohtust nii aru saanud, et riigipea võib kõrgemaid kohtutegelasi oma juurde kutsuda, võib neid informeerida, võib neile ühte kui teist asja selgeks teha jne. Tuletan meelde juhtumist, mis esimesena avalikuks sai Pätsi valitsuse päevil. Praegune Riigivanem on selles oma eelkäijale truu järelkäija. (Riigivanem J. Teemant: Igatahes tark eelkäija, kellest palju olen õppinud. K. Ast, stp: Pada kiidab katelt.) Ka praeguse Riigivanema kohta on võimalik ette tuua fakte, kus meie riigipea on samuti oma juurde kutsunud kõrgemaid kohtutegelasi, näiteks ühe rahukogu esimehe kohustetäitja jutuajamiseks, soovitades mõnda asja kiirustada, teisest ette nihutada jne. Kui Riigivanem kohtu rippumatusest nii aru saab, et kohus peaks temast olenema, siis on see väga omapärane arusaamine kohtutest.

Meile on edasi teatavaks saanud juhtumine, kus üks Tallinna vanem advokaat, kes lähedas ühenduses advokaat Teemandi praktikaga, kaebas Riigivanemale rahukohtuniku peale. Selle asemel, et kaebust tagasi saata advokaadile, kes kohtu korda peaks tundma, saatis Riigivanem kaebuse edasi Riigikohtule oma resolutsiooniga, milles ta tunnustab kohtuniku tegevuse sündmatuks. Missugune vajadus oli härra Riigivanemal seda asja, mis sugugi tema võimkonda ei kuulu, oma seisukohaga — resolutsiooni näol — varustada? Vaadake, kui sarnased asjad ilmsiks tulevad, mis jääb siis meie õiguslikust korrast järele. Ka kohtunikud on inimesed, kes oma leivateenistuse huvisid silmas peavad. Kas neid ei seata sarnase tegevusega küsimuse ette: kui ma nüüd nii või

nii selle asja otsustan, mis siis sealpool sellest arvatakse, kas ei tuleks pöörduda kõrv Toompea poole, et kuulda, mis sealpool arvatakse.

Hiljuti oli lugu, mis laineid löi, kui Tallinnas vabale kohale üht uut notarit taheti määrata. Ajutise notariaalseaduse järgi esitatakse notari kandidaat kohtuministrile kinnitamiseks rahukogu poolt, kus läbi vaadatakse, kes palveavaldajatest on sünnis notari kohale. Riigivanemal on olnud selleski asjas jutuajamisi ja informeerimisi mõne kandidaadiga, mõnele on lubadusi ja teisele mõista antud, et kandidatuur soovitav ei ole. Ja kui rahukogu seda kandidaati ei esitanud, kelle Riigivanem soovitavaks pidas, siis pandi kõik rattad käima, et teisi kandidaate kõrvaldada ja teatavale isikule teed teha. Mulle on need isikud tundmata, ma ei tea neist ei head ega halba kõneleda, sellepärast jätan selle küsimuse sisuliselt hindamata, kas rahukogu otsus otsarbekohane oli või mitte. Aga ma juhin tähelepanu sellele, kuidas asju aetakse. See viis, kuidas kohtu iseseisvust hinnatakse, on imelik.

Ma ei taha enam teisi asju ette tuua, sest arvan, et neist näidetest on küllalt selleks, et näidata, et meie arupärimine õigustatud on ja puudutab küsimusi, mis meie riigielus valusad. Panen ette, käesolev arupärimine vastu võtta.

Juhataja **M. Martna:** (Hääletatakse.) Arupärimise-ettepanekut toetab 30 Riigikogu liiget, seega on arupärimine vastu võetud.

Riigivanem **J. Teemant:** Lugupeetud rahvaesitus! Halvad oleksid meie olud, kui kõik asjad nii oleksid, nagu seda ette kandis lugupeetud rkl. härra Piiskar. (J. Piiskar, stp: Need asjad on palju halvemad!) Härra Piiskar, kuulake ka vastaspool enne ära, siis olen kindel, et Teie oma vaadet muudate. (J. Piiskar, stp: Oleks väga rõõmustav!) Ma pean ütleva, see arupärimine ei ole põhjendatud ei seaduslikust seisukohast ega ka faktilisest küljest. Riigivanem Jaan Teemant ei ole selles süüdi, et tema, kui vannutatud advokaadil, suur praksis võrdlemisi oli, ja et tema klientidest jagu palvetega Vabariigi Valitsuse poole pööras. Suur osa neist palveist on rahuldumata jäänud, osa on aga rahuldatud. Kuid pean ütleva, et suurem osa neist asjadest, mis siin ette kanti, sündis eelmise valitsuse ajal, kus kohtuministriks oli lugupeetud rkl. härra Kalbus. Nende asjade otsustamisest valitsuses ei ole aga Jaan Teemant osa võtnud, vaid on enese ikka kõrvaldanud. Ka ei ole tema ühegi ametivennaga asja sisu üle rääkinud. Ma usun, Teie kõik

tunnete härra Reichman'i. See on inimene, kelle kohta isegi teil pahemal pool midagi öelda ei ole. Kui vägistamise asja juurde peatama jääda, siis pean tähendama, et selles asjas jäi palati esimees härra Reichman oma eriarvamise juurde, mis selles seisis, et kõik süüalused tuleksid õigeks mõista. (Vahelhüüe pahemalt poolt: Oh-hoo!) No jah, see on Teile uudis. Süüaluseid olid kolm isikut. Süüdistus ise põhjenes kahjukannataja tunnistuse peal, mis tema oli andnud eeluurimisel ja missuguse tunnistuse ta tagasi võttis kohtus, kus ta vägistamist ei kinnitanud. Ma usun, et selles asjas ei maksa üksikasju ette kandma hakata, sest see kohtuakt on võrdlemisi kaunis paks ja selle täielikuks ettekandmiseks võib olla ei aitaks ühest Riigikogu koosolekust, vaid oleks tarvis rohkem. Arupärimise põhjendamise juures räägiti siin peale vägistamiseasja veel võltsimisest ja mõnest muust, kuid kõik need armuandmise asjad on otsustatud eelmise valitsuse ajal. Ainult Toots'i omad on hiljuti otsustatud. Ta tagandati ametist. Kuid ma ei mäleta, ma ei ole isegi valitsuse resolutsiooni lugenud ja ei tea sellepärast, kas anti temale täiesti armu, või on ta teenistusest vabastatud. (J. Vain, stp: Anti tasuta maad!) See on ka võimalik.

Vaadake, mu härrad, kui inimene ainult võimu mittetarvitamise pärast ametist on tagandatud, siis ei tarvitse see süü, Jumal teab kui suur olla. Peab tähendama, see on ju kõigile teada, et see paragrahv, mis võimu mittetarvitamist käsitab, on väga laialine, mispärast selle paragrahvi alla meie nuhtlusseaduses võib iga ametnik väga kergesti sattuda.

Kui praegu lugupeetud Riigikogu liige julges tõendada, vaadake, mis praegune Vabariigi Valitsus teeb, siis pean ütleva, et härra Piiskar'il sugugi õigus ei ole. Need armuandmised, mis siin ette toodi, on peale ühe, nimelt Toots'i oma, sündinud ühelt poolt; kordan, endise Vabariigi Valitsuse ajal ja sel puhul, kui vabariigi aastapäeval suuremale hulgale inimestele armu anti, kuna teiselt poolt ma nende asjade otsustamistest, kus ma kaitsja olin olnud, osa ei võtnud kui Riigivanem, ei kaudselt ega otsekohe. Nii siis peaks igasugu süüdistus praegusel korral ära langema. Mida ma teinud olen, seda on mul julgus ka tunnistada. Mu härrad, kui teil mulle midagi öelda on ja see põhjendatud on, ma võtan igasuguse arvustuse vastu, aga praegusel korral ei ole teil sisuliselt õigus.

Mis arupärimise juriidilisse külge puutub, siis pean ma tähendama, et ka see ekslik on. Armuandmine on Vabariigi Valitsuse diskretsioon võim; selle üle ei ole kellelgi midagi

öelda. See määrus aga, millest siin räägiti, mis on 1923. aastal välja antud, on selles osas meie põhiseaduse vastane, kus on jutt kitsendusest armuandmise suhtes inimesele, kelle kohta on endine valitsus eitavale seisukohale asunud, niisamuti eraasjades. Muidu ollakse meil pahemal pool suured põhiseaduse austajad ja võetakse seisukoht, et „kõik, kes teie vaevatud ja koormatud olete, tulge meie juurde“, aga juhtumisel, kui koormatutele ja vaevatutele on nende saatus kergendatud, siis asute teie sootu teisele seisukohale. (J. Voiman, stp: Härra Riigivanem, kas Teie põhiseaduse austaja ei ole?) Ma austan seda, aga ma ütlen ka, et praegusel korral on Vabariigi Valitsus tegutsenud põhiseaduse alusel. (Hulgaised vahelhüüded pahemalt poolt.) Kui härra Piiskar rääkis, siis kuulasin ma vaikselt pealt, mispärast ma arvan, teie võiksite ka mind praegu vaikselt ära kuulata.

Meil maksab põhiseadus, mis ilmus „Riigi Teatajas“ nr. 113/114 — 1920. a. Meie põhiseaduse § 60. p. 8. on öeldud, et „Vabariigi Valitsus otsustab armuandmise palveid.“ Seal, meie põhiseaduses, ei ole sugugi ette nähtud, et mingisugused kitsendused oleksid Vabariigi Valitsusel armuandmise palvete otsustamisel. Alles 1923. a. on valitsuse poolt määrus vastu võetud, kus teatud kitsendused on ette nähtud. Et need kitsendused põhiseaduse vastu ja sellega tühised on, kinnitab ka Riigikohtu seletus, mis septembrikuu 26. päeval 1924. aastal anti. See seletus on Riigikohtu administratiiv osakonna oma. Määruses, mis 1923. a. valitsuse poolt välja anti, on nimelt jutt sellest, et kohtuminister on see filter, kust armuandmise asi peab läbi käima. Kohtuminister on see, kes teatavatel kordadel jah või ei võib öelda. Tema esitab armuandmise palved Vabariigi Valitsusele. Riigikohus aga seletab, et süüdimõistetud isikutel on õigus korduvalt Vabariigi Valitsuse poole pöörata armuandmise suhtes kohtuministri seisukoha peale vaatamata, sest selle õiguse kitsendamine olla seadusvastane. (Vahelhüüded.) Nüüd aga arvatakse, et selle määruse tõttu on maksma pandud seisukord, et armuandmise palve, mis kord eitavalt on otsustatud, ei või teist korda otsustamisele üldse enam tulla. Põhiseadus annab aga Vabariigi Valitsusele selle õiguse ja kohustab teda läbi vaatama iga armuandmise palve, vaatamata süüdistuse ja seisukoha peale, millele kord juba ehk asunud on Vabariigi Valitsus. Nii siis ei ole armuandmise küsimuses sotsialistide rühmal, arupärimise esitajatel, mingisugust alust. Kui nimetatud määruse seisukohale asuda, siis kujuneks kord niisuguseks, et kohtuminister see võim

on, kes otsustama peaks, kas Vabariigi Valitsus teataval korral üldse armuandmise küsimust sisuliselt otsustada võiks või mitte. Pealegi teeks see seisukoht teatavatele liikidele süüdlasekõrvaldustele võimatuks armuandmise palveid esitada. Niisugune võimaluse äravõtmine ei ole kooskõlas põhiseadusega, nagu ma eelpool selgitasin ja nagu seda on seletanud ka Riigikohus. See oleks vastuseks esimesele ja teisele küsimisele, mis arupärimise-ettepanekus, nagu arupärijad seda nimetavad, kirjeldatud. (Vahelhüüe J. Tiksi stp poolt.) Teiega mina vaidlema ei hakka. Laske juristid räägivad. Kui iga kingissepp ei jääks oma liistude juurde, mis sest siis välja tuleks. Teie võite avaliku tegelasena tunnustatud olla, kuid juriidilistes küsimustes laske teised räägivad.

Mis arupärimise teistesse küsimistesse puutub, siis ka neil puudub juriidiline alus. Mina saan sellest aru, et võimalik on sarnasele seisukohale asuda, et Riigivanem on ainult võimu vari, ja võib olla teatava voolu esitajatele oleks see isegi praegu väga soovitatav, aga ma arvan, et demokraatliku riigi ja demokraatia kaitse seisukohalt on asi hoopis teine: Vabariigi Valitsus, eriti Riigivanem ei tohiks seda olla, vaid nad peavad teostama täielikult seda võimu, mis neile põhiseadusega kätte on antud selleks, et kaitsta neid kõrgeid põhimõtteid, mis nende kätte kaitsta on antud. Sellelt seisukohalt välja minnes ütlen, et mina teatava palvekirja esitasin pealkirjaga Riigikohtule — teadmiseks, ära hoida tahtes tulevikus väärnähtusi kohtuülmas. Asja otsustamine oleneb muudugi Riigikohtust. Sisuliselt on asjaolud järgmised: Isak Berkovitsch andis kellegi Heilman'i vastu nõudmise väljatõstmise ja üüriraha pärast. Sellekohane otsus nõudmise rahuldamiseks tehti 21. detsembril m. a. 7. jaoskonna rahukohtuniku poolt. Kostja poolt esines kohtus vannutatud advokaadi abi Jürman. Selles otsuses lubati eeltäitmine. 22. detsembril andis kostja vannutatud advokaadi abi Jürman'i läbi kaebtuse rahukogule, milles ta muuseas palus, et otsuse eeltäitmine seisma pandaks. Maksva seaduse järgi peavad sarnased kaebtused 7 päeva jooksul edasi antama. Seda lubas ka teha rahukohtunik härra Must. Kuid sellepeale vaatamata, et ta seda lubas, ei teinud ta seda. 29. detsembril oli rahukogu teise astme viimane kohtupäev. Vannutatud advokaadi abi Jürman palus just selleks kaebtuse kiiret edasisaatmist, et rahukogu selle kaebtuse veel vana aasta viimasel kohtuistungil läbi vaataks, et kostja ei tõstetaks just uue aasta eel korterist välja. Kaebtust aga ei antud rahukohtuniku poolt edasi rahukogule sea-

duses ettenähtud tähtajal, mille tõttu kostja just 29. detsembril, s. o. kaks päeva enne uut aastat välja tõsteti. 10. jaanuaril muutis rahukogu teine aste rahukohtu otsuse eeltäitmise suhtes, sellega tunnistades, et rahukohtunik ei olnud õieti toimunud. See on asja vormiline külg. Sisuliselt on asi rahukogus veel otsustamata. Kohtunik otsustas isegi välja nõuda kostjalt teatud rahasummad, mille suhtes nõudja oli tunnistanud, et ta selle raha on kätte saanud. (Vahelhüüded.) Nii on siis praegusel juhtumisel inimene välja tõstetud ilma aluseta kaks päeva enne uut aastat. Igähele on aga teada, et kui keegi kohtuteel korterist välja tõstetakse, siis juba seda vabaks ei jäeta, vaid silmapilk teisele antakse, mille tõttu nii kergelt seda pärast kätte ei saada, kui järgmine kohus väljatõstmise otsuse pärast ära muudab. Kellelegi ei tee aga lõbu uuiltsale tõstetud saada süda talve ajal meie kliimaoludes.

Olgu nüüd asi sisuliselt kuidas on, omal ajal otsustab selle asja lõpulikult Riigikohus. Ma aga ütlen, kui kohtunik lubab asja edasi saata, kui kohtu kantseleis käiakse, et asi edasi saadetakse, meelde tuletades asja seisukorda, siis on mul selge, et lihtsast unustamisest siin raske rääkida on. Need asjaolud saavad läbi kaalutud muidugi omal ajal nende poolt, kellele see asi allub. Palvekirja läbi lugedes leidsin ma, nagu tähendasin, et siin on rohkem kui eksitus sündinud, mis pärast ma arvasin, et see on minu kohus, seda palvet sinna saata, kuhu ta seaduse järgi kuulub, nimelt Riigikohtusse. Sellest näha mingisugust hädaohtu demokraatlikule korrale, minu härrad, sellest ma aga aru ei saa. Edasi see notaariuse määramise asi, millest siin praegu palju räägiti. Maksva seaduse järgi on selle nimetamine kohtuministri asi, rahukogu paneb ainult kandidaadid ette. Notariuseks määrati isik, kes oli seaduslikus korras ette pandud, ja kuna teised kandidaadid olid tagasi astunud, siis jäi nimetamiseks ainult üks isik järele, kellest mina isiklikult ja terve seltskond väga lugu peab. Maksvate seaduste järgi on notaarius ametnik, olgugi oma isearaldustega. Riiklikult on tähtis, et ametnikkudeks isikud ei oleks, kes tõsistel silmapilkudel erapooletuks jäävad siis, kui küsimus selles seisab, kas Eestil elada iseseisvat elu või mitte. Igatahes, otsustamine notaariuse määramise juures, kordan, on kohtuministri asi. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Ma olen ikka öelnud otsekohe, mis ma mõtlen, kõrvalisi teid ma üldse ei tarvita. (Vahelhüüded pahemalt poolt.) Ma näen, et kuskil rühmas ollakse väga ärritatud, aga ma olen selle rühma ühe väga lugupeetud

tegelasega ka rääkinud ja ma pean ütleva, et ta oli minuga päri. Nii siis ei ole minu tegevuses midagi iseäralikku juhtunud. Igast asjast võib ju kinni hakata, aga üks on selge — kui meie tahame, et meie siin üheskoos tööd teeme, siis peame asjalikud olema. Võib arvustada, vaated võivad meil lahku minna, kuid Riigikogu prestiihi pärast peame meie ikka asjalikuks jääma. Kui on samme tehtud valitsuse poolt, mis ei ole Riigikogu enamuse tahtega kooskõlas, siis peab ta, iseenesest mõista, lahkuma, kuid praegusel korral ei ole midagi sellesarnast sündinud. Kui aga siiski arvati põhjust olema arvustamiseks ja arupärimiseks, siis oleks ju võinud ka tulla ja minult ennem asja üle selgust nõuda. Ma oleksin seda heameelega andnud: härra Piiskar'il oleksid kõik materjalid kätte saadavad olnud. Härra Piiskar oleks võinud siis tutvuneda kohtupalati lugupeetud esimehe eriarvamistega, ja tal ei oleks siis seletada tulnud, et temale on midagi räägitud ja räägitud väga lugupeetud isikute poolt. On inimesi, keda minu tegevus ei rahulda. Nemad võivad üsna teisel seisukohal olla kui mina; aga tulla ütleva siin, et mina kuidagi pahatahtlikult talitanud olen, see ei ole õige. Ma ei räägi seda sellepärast, et see asi just minusse puutub. Ma olen elus nii mõndagi näinud ja nii mõndagi üle elanud, ma saan ka praegu hingeliselt kõigest sellest üle. Minust võib kõik öelda, aga seda, et mina siin mingisuguse halva mõju all olen talitanud ja et siin isiklikud huvid kaasa aitasid, seda öelda ei tohi, see ei ole minu iseloom. Ma võin oma ägeda iseloomu tõttu teinekord vigu teha, võin ägeduses isegi isiklikuks minna, rohkem aga mitte. Ma arvan, et iga inimene peab teadma, kuipalju ta umbes jäksab, mis ta väärt on. Ma arvan, et mina mitmel puhul olen näidanud, et minul selgroogu on, nüüd aga tulla tõendama, et ma mingisugustes isiklikkudes huvides toimetanud olen, on rohkem kui liig, pean ütleva, teie ei tunne veel mind.

Juhataja M. Martna: Kas arupärijad vastusega rahul on?

J. Piiskar (stp): Teatan, et arupärijad antud vastusega rahul ei ole ja teen ettepaneku, läbirääkimisi käesoleva arupärimise puhul pidada järgneval Riigikogu koosolekul, et võimalus oleks vastavaid materjale koguda.

Juhataja M. Martna: Pannakse ette, läbirääkimisi pidada järgmisel Riigikogu koosolekul. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

7. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul J. Vainu, A. Vommi ja A. Jõeääre arupärimisele V.-Tännasilma mõisa tükeldamise asjas.

seisukohad selgemini saaksid avaldatud ja järelikult siis ka läbi viidud. Muidugi ei ole tähtis hakata kaaluma neid üksikuid väiteid, mis härra põllutööminister ja tema asutused ise pärast ümber hinnanud on, kas nad omal ajal küllalt reaalsetel, küllalt tõsistel asjaoludel põhjenesid, või olid nad otsitud. Meil on põhjust arvata, et need põhjendused otsimisekohast iseloomu kannavad. Härra minister, otsides põhjendust ühele astunud sammule, tõendab postijaama asutamise juures, et Vana-Võidu vallanoökogu olla tunnistanud postijaama asutamise tarvilikuks ja avaldanud soovi, et Uusnast maa välja planeeritaks. Et aga sealt võimalik ei olnud planeerida, siis otsustati maa välja anda postijaama asutamiseks Vana-Tännasilmata. Kui aga neid asjaolusid lähemalt vaadata, siis näeme, et Vana-Võidule postijaam tarvilik ei või olla, sest see vallavalitsus asub linnast 4½—5 versta eemal, ja selle tee sõitmiseks ei ole mingisugust postijaama tarvis. Kui Vana-Võidu vallanoökogu postijaama asutamise otsuse tegi, siis mitte postivedamise ega reisijate huvides, vaid otsustas selle küsimuse meile teadmatul motiividel. Härra põllutööminister arvab sellega ära näidanud olevat, et meie väide, nagu kohapealsed omavalitsused ei oleks nõusolekut andnud, tõele ei vasta. Meile näib, et mõõduandvad võiksid olla otsused omavalitsuste poolt, kes postijaama asutamisest vähegi huvitatud võiksid olla, ja need võiksid olla kaugemad osad Tännasilmast. Nüüd on aga postijaam olemas; uut asutada oleks otstarbekohatu, ja sellepärast kõik need vallavalitsused, kes Vana-Võidust kaugemal, kui ka Viljandi maakonnanoökogu niisuguse otsuse tegemisele ei läinud. Siseminister teatas, et postijaama asutamine tarvilik ei ole — see on meie ministriumide omavaheline asi, kas nad kiiresti või pikkamööda asju ajavad, see ei tarvitse siin selgitamisele tulla. Sellepärast, kui Vana-Võidu otsus küllalt kahtlane on, siis peab küll rohkem põhjusi olema arvamise avaldamiseks, et postijaama asutamine kohalikkudele põllutööministriumile

J. Vain (stp): Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Asudes vaatama härra põllutööministri vastust, võib juba algusest tähendada, et oluline seisukord Vana-Tännasilmas on tähtsal määral muutunud sinna poole, mida arupärijad soovisid. Kuid meil on tarvis siiski, et veel mõne üksiku asja

esitajatele rohkem tarvilik oli, kui omavalitsustele.

Mis puutub sellesse, kas Vana-Tännasilma mõisa jagamisel kõik kohalikkudele nõuetele vastavalt on sündinud või mitte, siis kannaksin mina ette selle kohta lühikese väljavõtte kohalikkude inimeste eneste arvamisest. Arvamisi on väljendatud asjast huvitatud inimeste, samuti kohalikkude, nii kultuuriliste kui ka majanduslikkude asutuste esitajate koosolekul. Sellest koosolekust on osa võtnud 36 inimest ja on väljendanud oma seisukoha peaaegu ühel häälel vastuvõetud resolutsioonis, mis kõlab järgmiselt:

„1) Eestkätt tuleks maaga rahuldada valla omavalitsust, nimelt laadaplatsiga ja palgamaaga, võimalikult vallamaja piirkonnas.

2) Tuleb ka valla omavalitsuse korraldamiseks eraldada alevikruunt ehitusplatsideks, mis asuks kahel pool Viljandi-Tartu maanteed, mis võimaldaks alevi kasvamist.

3) Tuleb rahuldada Kalmeto 6-klassiline algkool ehitusmaaga, aiamaaga, mängu- ning spordiplatsiga ja õpetajate palgamaaga.

4) Tuleb välja planeerida surnuaiaplats võimalikult endise surnuaia kõrvale.

5) Tuleb eraldada apteegi ja jaoskonnarsti maa, mis oleks sünnis maantee äärest jõe poole umbes vastu kirikut.

6) Tuleb eraldada tarvilik maa-ala kohalikele kaubatarvitajate ühisusele, haridusseltsile ja Kalmeto piimaühisusele.

7) Tuleb rahuldada maaga ka kohalik apostliku-õigeusu kogudus.

8) Ülesloetud asutustest ülejäänud maa-ala tuleks ära kasutada juurdelõigetena eestkätt Eesti vabadussõjast osavõtnud väikemaapidajatele ja teiseks lähedalseisvatele väikekohapidajatele, ka neile, kellel piirid mõisamaa külge ei puutu, kuid mitte rohkem kui üks koht kasutada; kui aga piir puutub kokku, kuigi temal rohkem kui üks koht kasutada.

9) On lubamata uute elujõuetute majapidamise üksuste juurdeloomine.

10) Postijaama mitte luua.“

Need on kohalikkude ettevõtete ja asjast huvitatud inimeste poolt pea ühel häälel vastuvõetud seisukohad, mida igatahes põllutöoministeriumile omal ajal teatavaks tehti. Ei saaks ära näidata, et selle kümnepunktilise otsuse vastuvõtmise juures oleksid mänginud teatud osa poliitilised või rühmalised huvid ja kalduvused. Esitatud olid suurmaapidajate kooperatiividest kuni väikemaapidajateni, seal-samas kõrval aga hariduslikud seltsid.

(Koosolekut hakkab juhutama abiesimees **R. Penno.**)

Uute majapidamisüksuste juurdeloomist üldse tarvilikuks ei tunnistatud. Tännasilmas on see küsimus laialdast tähelepanu leidnud, sellepärast on tarvis, et härra põllutöominister juba siin ära ütleks, mis ta mõtleb teha nende uuestiloodud maaüksustega, kas mõeldakse nad siiski välja anda, kohalikkude asutuste poolt vastuvõetud seisukohtade vastu, või mõeldakse need maaüksused anda juurdelõigetena väikemaapidajatele. Soovitav on, et Riigikogu küsimuse ära otsustaks; sellepärast esitan ma järgmise resolutsiooni: „Ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastamise rkl. Vainu, Vommi ja Jõeääre arupärimisele V.-Tännasilma mõisa tükkendamise asjas tunnustab Riigikogu otstarbekohaseks V.-Tännasilma mõisas uusi maamajapidamisi mitte luua, vaid korraldamisel oleva maa arvel suurendada olemasolevaid soldatikohti ja varustada kohapealseid asutusi“.

Sellega ei avaldata kellegi vastu umbusaldust, vaid see on ainult teatud seisukohtade hindamine ja sellepärast võib tema poolt hääletada koalitsiooni kui opositsiooni rühma kuuluv Riigikogu liige. (J. Hünerson, põl: Aga üks väga tehniline küsimus, mida ei saa igaüks otsustada.) Mis puutub sellesse tehnilisse küsimusse, siis saab normaaltalusid ainult kaks, kõige paremal juhtumisel ainult kolm. (J. Hünerson, põl: Sellega saab minister ilma meie piitsatagi hakkama.)

Juhataja **R. Penno:** Vahepeal on rkl. Lehtman'i poolt esitatud liht üleminekuvormel.

Põllutöominister **O. Köster:** Lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra Vainu poolt esitatud üleminekuvormel ei sisalda eneses ei usaldust ega umbusaldust, aga selles on ikkagi midagi öeldud, mida Riigikogu, kui niisugune, omaks võtta ei saa, ja põllutöoministerium leiab, et seesuguste üksikasjade otsustamine tuleb ikkagi täidesaatva võimu, see on valitsuse asutuse kätte jätta. Kui Riigikogu hakkab üksikasju otsustama, siis kaotab Riigikogu seadusandliku võimu ilme ja asub teele, mida pärast enam arendada ei saa, ning satume umbkotti. Mina ei ütle sellega, et asju nii korraldada võimalik ei ole, nagu rkl. Vainu ette tõi. Kuid küsimuse lahendamine siin Riigikogus ei ole otstarbekohane. Kui Riigikogu hakkab võimu teostama, milleks siis põllutöoministeriumi tarvis. Siis tuleks maareformi teostamine anda mingisugusele Riigikogu komisjonile, mis põllutöoministeriumi asemele astub. (Vahelhüüe pahe-malt poolt: Aga Lätis?!) Lätis on tõe-

poolest seimi esitajad maakorralduse asutuses. Kui teie tahate sama korda, mille juures võib kahelda, siis looge vastav korraldus. Aga praegu lubada, et Riigikogu iga asja ette kirjutab, on kallakule teele asumine, millega isegi Teie, härra Vain, ei tohiks päri olla juba põhimõtte pärast. Nagu juba tähendasin ei sisalda ülemineku-vormel umbusaldust, aga põhimõttelikult ei tohiks seda Riigikogus vastu võtta.

Mis puutub küsimustesse, mis arupärimises ette toodud ja mis nüüd korratud, siis pean tähendama, et põllutöoministerium postijaama asutamisel täiesti seadusepärastelt talitanud on. Omavalitsus on postijaama võrgu välja töötanud ja siseministeriumi kaudu põllutöoministeriumi poole pööranud, ja põllutöoministerium on küsimuse otsustamisel arvesse võtnud omavalitsuse arvamisi.

(Koosolekut hakkab juhutama abiesimees **M. Martna**).

Ja seal on just põllutöoministerium arvesse võtnud kohalikkude omavalitsuste nõudmisi. Siin on Vana-Võidu valla protokoll 26. augustist 1924. a. nr. 9, kus ta esineb nõudmisega postijaama asutamiseks. Samuti juhtis selle jaama vajalikkuse peale tähelepanu postipeavalitsus ning maakonnaavalitsus siseministeriumi kaudu kirjaga 18. detsembrist 1925. a. ja teine 4. jaanuarist nr. 2255. Et selle postijaamakoha asutamist nõuti, siis on ka põllutöoministerium seda nõudmist täitnud. Kuid õieti on see mineviku küsimus. Nüüd on see küsimus likvideeritud, sest siseministerium andis põllutöoministeriumi soovil oma nõusoleku jaama likvideerimiseks. Tuleval aastal läheb postijaamakohat planeerimisele.

Mis puutub teistesse küsimustesse, nimelt meierei kohta, siis vaatasin aktidest järele, kust selgub, et meiereil ja vallavalitsusel on eraldatud kohad. (J. Vain, stp: Seal on endised normaaltalud.) Nüüd on need maad eraldatud.

Mis puutub sõdurikohtade planeerimisesse ja nende elujõuliseks tegemisesse, siis peab tähendama, et põllutöoministerium on ikka katsunud silmas pidada seda, et koht oleks ühest aga mitte kolmest või neljast tükist. Ja kui just võimalik ei ole kohta ühes tükis saada, siis on võimaldatud heinamaid eemalt saada, kuid põllumaid ikkagi ühte tükki jätta, sest üksteisest eemal asuvate põllutükkide harimine on raske. Taolised soovid on tähelepanu leidnud ja põllutöoministeriumil midagi selle vastu ei ole.

Mis puutub postijaama krundi korraldamisesse, siis peab tähendama, et postijaama

krunt tuleb tuleval aastal planeerimisele, ja vastavais komisjonides on igal ühel võimalus oma õigusi kaitsta. Sellekohased kavad on juba olemas ja kui vajalik, kantakse sellesse kavasse ka muudatused sisse.

Nõude kohta, mis on üles seatud, põllutöoministeriumil midagi rääkida ei ole, need võivad tulla kavasse, kohalikke vajadusi ja võimalusis ilmas pidades.

Juhataja M. Martna: Sisse on tulnud kaks ülemineku-vormelit. Rkl. Vainu poolt: „Ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastamise rkl. Vainu, Vommi ja Jõeääre arupärimisele V.-Tännasilma mõisa tükeldamise asjas tunnustab Riigikogu otstarbekohaseks V.-Tännasilma mõisas uusi maamajapidamisi mitte luua, vaid korraldamisel oleva maa arvel suurendada olemasolevaid soldatikohti ja varustada kohapealseid asutusi.“

Teine, liht ülemineku-vormel on esitatud rkl. Lehtman'i poolt: „Riigikogu, ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastamise rkl. Vainu, Vommi ja Jõeääre arupärimisele V.-Tännasilma mõisa tükeldamise asjas, läheb päevakorras edasi.“

Panen hääletamisele motiveeritud ülemineku-vormeli. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Vainu ülemineku-vormel tagasi lükatud. Asun liht ülemineku-vormeli hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on liht ülemineku-vormel vastu võetud. (Hüüded: Vaheaeg!) Kuulutan viieteistminutilise vaheaja.

Vaheaeg algab kell 12.

Pärast vaheaega jätkub koosolek kell 12.20 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **M. Martna**.

Sekretäri kohal abisekretär **O. Liigand**.

Juhataja M. Martna: Riigikogu koosolek kestub. Sõna on korra kohta juhatuse liikmel Penno'l.

8. Riigikogu järgmise koosoleku aja ja päevakorra kindlaksmääramine.

Abiesimees R. Penno: Riigikogu juhatuse nimel teen ettepaneku, pidada homme, 28. skp., kell 5 p. l. Riigikogu koosolek järgmise päevakorraga:

1. Eesti vabariigi kulude ja tulude eelarve 1927./28. aastaks — I lugemisel.

2. Eelarve-komisjoni valimine. (Valimisjagaja 3.)

3. Väljaspool linnu ja alevid asuvate kinnisvarade hindamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

4. Eesti riigikontrolli ajutise seaduse täiendamise seadus — II lugemisel.

5. Mäeseadus — II lugemisel.

6. Põllumajapidamiste metsaga varustamise seadus — I lugemisel.

7. Firmade seadus — üldkomisjoni ettepanek.

8. Äride registreerimise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

9. Sonda-Mustvee raudtee ehitamiseks maade sundvõõrandamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

10. Pedja liivaaugu laiendamiseks maa sundvõõrandamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

11. Maaseaduse täiendamise ja muutmise seadus — maakomisjoni ettepanek.

12. Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse muutmise seadus — maakomisjoni ettepanek.

13. Eesti ja Briti vahelise rahatransfertide vahetamise kokkuleppe kinnitamise seadus — väliskomisjoni ettepanek.

14. Eesti-Saksa vahelise vahekohtu ja lepituse lepingu kinnitamise seadus — väliskomisjoni ettepanek.

Juhataja M. Martna: Panen juhatuse liikme Penno ettepaneku niihästi koosoleku aja kui ka päevakorra kohta ühes hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

9. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul J. Vainu, A. Vomi ja A. Jõeääre arupärimisele Viljandi linna maade äravõtmise asjus.

J. Vain (stp): Väga austatud Riigikogu liikmed! Härra sõjaminister, Vabariigi Valitsuse nimel vastates arupärimisele, tarvitab ühe kolmandiku oma kõnest selleks, kas valitsus üldse kohustatud on vastama arupärimiste peale siis, kui asi, mida arupärimine käsitleb, on juba pärit varemast ajast, sellest ajast, mil praegune valitsus võimu juures ei olnud, ja asub loomulikult seisukohale, et vastata ei võida, või olgu siis, et eelmisest valitsusest mõni inimene veel elavate kirjas on ja praeguse valitsuse koosseisu kuulub. Siit võiks järeldada, et läinud valitsus talitades ja asju ajades mitte midagi enesest paberi peale ei ole jätnud, vaid tegutsenud nii, nagu eelmisest aastasajast magasi aidamees, kes kirjaoskamatuna kepile löikas riste ja märke, mida ta ise ainult lugeda võis. Meie oleme riigi juhtijaiks valinud inimesi, kes kõik kirja oska-

vad, sellejuures ei tohiks kellelgi kahtlust olla. Meil on kord, kus kõiki asju harilikult paberlikult aetakse, järelikult on ka hiljem võimalik seisukohta võtta ja selgust tuua.

Küsimuse teine osa on pühendatud sellele, kas maa, mille kohta arupärimine esitatud, on linna või riigi, — asuti seisukohale, et ta olla riigi, mille pärast ei peaks linnal mingisugust tegemist olema selle asjaga. Kui see kõik nii lihtne oleks, nagu see vastus, siis oleks arupärimisega esinemine asjatu. Aga meie Vabariigi Valitsus, selle hulgas ka sõjaminister, on sellest lihtsast asjaajamise korrast kõrvale kaldunud, ta ei ole jätnud seda maad, mis riigi omandus, riigi korraldada, vaid ta nõuab Viljandi linnalt korraldusi. Sõjaministril peaks teada olema varustusvalitsuse ülema kiri, mis linnale ette paneb kõneall oleva maa-ala peale teedevõrku arendada. See kiri on 7. VII 26., järelikult praeguse valitsuse ajast.

Kui sõjaminister leiab, et linn selle maa-ala peal peab korraldusi tegema, siis on iga tahe eelmine põhjendus sarnane, et linn ärgu pistku üldse kätt riigi korralduste vahele, kui see maid käsitleb, üksikute ministeeriumide vahel jagab, üldse teeb, mida ta tahab. Sarnaselt vaidleb üks osa härra sõjaministri vastusest teisele vastu. Ja minule meeldib see viimane osa, kus härra sõjaminister arvab tarvilikuks linnaga tegemist teha. Kuid see ei ole ainult härra sõjaministri arusaamine asjast, vaid ka Vabariigi Valitsus on asunud seisukohale, et seda küsimust tuleb mitmekülgsemalt arutada, ja on sellepärast valinud ministrite komisjoni, kes küsimusse selgust on nõutnud. See ministrite komisjon ei ole ka leppinud ainult sellega, et asja Tallinnas dokumentide varal jälgida, vaid see ministrite komisjon teeb korralduse kohale sõita ja seal peetakse tarvilikuks, läbirääkimise astuda sõjaministri sõnade järele täitsa asjast kõrvalseisva asutusega, see on Viljandi linnaga. Seega siis jälle mitte teatavast lähtekohast välja minnes, vaid oma printsiipidele vastavalt. Nii siis peab arvama, et Vabariigi Valitsus, valides komisjoni, ja komisjon, ühendusse astudes linnavalitsusega, mitte ekslikult talitanud ei ole, vaid et asjaolud seda tarvilikuks tegid. Ja see on väljaspool igasugust kahtlust, et linna administratiiv-piirides olev maa kuulub teede ja tänavate suhtes ja paljudel teistel aladel linnavalitsuse korraldusse.

Viljandi linna administratiiv-piiris olevast maast tahab sõjaministeerium saada maad karsarmute alla, ja härra sõjaminister seab nõudmise üles, millele see maa peab vastama: peab olema linna külje all, vaksali lähedal ja vee ligidal.

Ühel kui teisel pool kõneall olevat teed asuv maa ei ole linnast enam eemal; samuti on linna poolt soovitatud maa vaksalile lähemal kui ministeeriumi poolt nõutav. Mis vee ligidusse puutub, siis on Riia maanteed mööda järveni ühesugune kaugus.

Mul on käes kiri, mis käsitab uute teede küsimust. Härra sõjaminister käsitab oma vastuses sedasama. Härra sõjaminister ütleb, et Viljandi linna teed peaksid olema nii korraldatud, et suurema liikumise ajal ummikut ei tekiks. Viljandi linnas on pisut üle 10.000 kodaniku, Tallinnas aga üle 125.000. Tallinnast läheb välja 4 suurt postmaanteed. Viljandist läheb välja 7 maanteed. Kaks nendest on kirikuteed. Need 7 maanteed 12 korra vähemas linnas peaks ometi sama palju liikumist võimaldama, kui neli maanteed Tallinnas. Sõjaministeerium teeb linnale ettepaneku, ühendusteid ehitada läbi Viljandi mõisa Viljandi linna. Viljandi mõisa vastas on suur nõlvak, 5—6 sülida vähemalt kõrge. See tee läheb pisut kallimaks, kui see, mis Viljandi linn üle Valuoja ehitas. Org mõisa juures on laiem, ja mägi on kõrgem. Et see ummistus tingimata olla saaks, selle juures tarvitseb siiski veel kahelda, sest enne vaksalit keerab Paistu tee vasakule ja Heimtali tee paremale poole. Võttes vastu maa vaksalipool Riia maanteed, võib tarbekorral vaksali ümbruse eraliikumiseks mõneks tunniks sulguda, kuna maanteed see korraldus ei suluks minutikski. Millal väeosad linna poole peaksid tungima ja mis otstarbel, see on suur küsimismärk.

Härra sõjaminister arvas veel ümber lükanud olevat minu väited hobusteujutamise kohta Viljandi linnas. Ma olen kuulnud era viisil jutte, et Viljandi linnas ujutatakse hobuseid mitte ainult seal, kus vesi järvest välja jookseb, vaid ka seal, kus vesi järve jookseb. Ma usun, et see on võimalik. Ka Tallinnas Ülemiste järve juures uputatakse koeri, kust meie vett joome. See on muidugi kuritarvitus. (Sõjaminister J. Soots: Viljandi linnas on niisugune kord maksuma pandud.) Viljandi linnas on sundmäärus maksuma pandud. (J. Laidoner, põl: Mis aga ei maksa, ka läinud suvel ujutati seal.) Kus hobuseid aga mõni kümme aastat tagasi ujutati, nagu härra Laidoner käsitab, see küsimus ei tarvitseks praegu vaidluse alla tulla. (Vahelhüüe.) Ma räägin nendest määrustest, mis Viljandis maksmas on, aga mitte nendest väärnähtustest, mis seal esile tulla võivad.

Mis puutub põhjasse, kas kasarmuid ehitada saab võib mitte, seda ei tarvitseks siin vaidluse alla võtta. Põhja uurimise andmed ei pruugi sõjaministeeriumile saladuseks olla,

sest selle kohta on minul diplomeeritud inseneri poolt linnavalitsusele esitatud kiri. Ja kui need andmed ümber lükatakse, siis tuleks see kirjutada inseneri asjatundmatuse arvele; kuid usun vaevalt seda, et insener, kes tulevikus ka insenerina tegutseda tahab, sarnastele andmetele oleks alla kirjutanud, mida ümber lükata võiks.

Maa-ala Riia maanteest vaksali poole võib olla liivsem, aga mitte sarnane, et ühel pool võiks püstitada palju kergema alusmüüri ehitusi, kui teises kohas.

Mis puutub harjutusplatsi, siis on seal mulla sügavus suur ning maad tuleb kuivatada ja kruusaga katta ning kõik teised eeltööd teha, mida sõjaväe harjutusplats üldse nõuab. Seda tuleks aga ühel kui teisel pool teha.

Sellega näivad siis need põhjused otsitud olevat, mis sundisid härra sõjaministrit ja tema asutusi maad nõudma ühelt poolt Riia maanteed ja mitte vastu võtma teiselt poolt Riia maanteed. Ja sellepärast peab nägema, kuidas sammu, mis sõjaministeeriumile võõras ei ole, sõjaministrile ammugi mitte, põhjendatakse. See on väljendatud sõjaministri järgmise lausega: „Teil võib ju õigus olla, aga mina teen nii, kuidas mina tahan!“ Meil võib õigus olla, et ühel pool maanteed kasarmu ehitamine ei ole suuremate kuludega seotud kui teisel pool maanteed, meie maa ei ole kuski nii suurte muudatustega, et mõne sülla vahel maapind hoopis teiseks muutub. Kõik see võib ju õigus olla, aga sõjaminister teeb nii kuidas tahab. Nii on tehtud ka Viljandi linna suhtes. Seda vastust läbi lugedes jään püsima endisele seisukohale, et linn võiks Eesti riigis küll õigustatud olla ise oma administratiiv-piirides olevaid maa-alasid jaotama, ise teedevõrku määrama, planeerimiskava kokku seadma, töid korraldama. Ja meie riigiasutused juhtumisel, kus nende huvide linna tahtmiseiga oluliselt sugugi kollisioonis ei seisa, ei tarvitseks kõrgema võimuga ennast maksuma panna. Kui meie arvesse võtame, et Viljandis kõigi poliitiliste rühmade esitajad linnavolikogus ühel ja samal seisukohal on, et kasarmute asutamine sinna, kus sõjaministeerium seda tarvilikuks peab, linnale soovitav ei ole, vaid väga suurtes vastoludes, siis peaks arvama, et Vabariigi Valitsus ei tarvitseks ühe siiski suurema omavalitsuse üksusega nii teravasse vastollu minna, vaid ta teeks paremini, kui ta järelandmisele läheb seal, kus ei ole tegemist oluliste huvide salgamisega, vaid on tegemist lahkuse näitamisega. Sellepärast esitan järgmise ülemineku-vormeli: „Ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastamise Riigikogu liikmete J. Vainu, A. Vommi ja A. Jõeääre arupärimisele „Viljandi linna maade äravõtmise asjus““

tunnustab Riigikogu Viljandi linnavolikogu ühelhäälel vastuvõetud seisukohad sõjaministeeriumi käsutusse pakutava maade asjus, riigi huvidele vastavateks, ja läheb päevakorras edasi.“ See ülemineku-vormel on ka õieti nii kokku seatud, et võimalik tema poolt hääletada on igal Riigikogu liikmel. Minul ei ole tähtis umbusalduse avaldamine Vabariigi Valitsusele, mul on tähtsad Viljandi linna olulised õigused, mis selle ülemineku-vormeliga lahendatud võiksid saada, ilma et Vabariigi Valitsus karvaväärtki häbisse võiks sattuda.

Juhataja M. Martna: Rkl. Laarman'i poolt on sisse tulnud liht ülemineku-vormel: „Riigikogu, ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastamise Riigikogu liikmete J. Vainu, A. Vommi ja A. Jõeääre arupärimisele Viljandi linna maade äravõtmise asjas, läheb päevakorras edasi.“

Rkl. Vain luges ise oma ülemineku-vormeli ette.

J. Soots (põl): Lugupeetud rahvasaadikud! Mina võtan sõna mitte kui Vabariigi Valitsuse esitaja, vaid kui Riigikogu liige, kes on valitud Riigikokku Viljandi põllumeeste poolt nende huvisid kaitsma. (J. Piiskar, stp: Kas sõjaminister Soots'i vastu?) Ei, sotside vastu! (J. Piiskar, stp: Parem oleks Sootside vastu.) Nõnda on sotsid Viljandi linnaisade advokaatideks saanud ja selle arupärimise esitanud. See on täiesti arusaadav, kust siis võivad Viljandi linnaisad omale mujalt advokaate saada, kui just sotside hulgast. Sotsid ise katsuvad küll seletada, et nemad rohkem maainimeste huvisid kaitsevad, et nende tööpõld asub maal — nad on mõnelt poolt maalt hääligi saanud, kuid õigust öelda asub nende tööpõld ja tegevus rohkem linna piirides. Kui on tarvis linnaisadel oma huvisid kaitsta, siis loomulikult tulevad nad sotside juurde, kes näivad nende inimesed olema. Seda näitab ka rkl. Vainu poolt esitatud ülemineku-vormel, et ainult linna huvid peavad kaitstud saama. Kui tähele panna Riigikogu liikme Vainu kõnet, siis ei ole see muud, kui ainult sõnade väljakiskumine teiste lausetest. Siin katsuti seletada, nagu ei oleks eelviimasest valitsusest mingisuguseid pabereid järele jäänud. Mina toonitasin, et praeguse valitsuse hulgas on ka endise valitsuse liikmeid, ja et endisest valitsusest on pabereid järele jäänud. (Vahelhüüe J. Vainu, stp poolt.) Teie ju püüdsite kogu aeg näidata, nagu ei oleks pabereid järele jäänud. Need aga on järel. Igakord ei ole tähtis see küsimus, kas paberid järele on või mitte, vaid tähtis on, et on valitsuse otsus.

Motiive ei kirjutata, ja need võivad puududa. Ja sellepärast on raske uuel valitsusel endise valitsuse otsuseid kaitsta.

Teiseks esines rkl. Vain niisuguse väitega, nagu tõendaks juba see asjaolu, et varustusvalitsus asus teede asjus sellel maa-alal linnavalitsusega läbirääkimistesse, seda, et seemaa on linna oma, sest miks siis muidu linnaga rääkida. See ei vasta tõele. Need teed on väljaspool sõjaministeeriumile antud maad. (J. Vain, stp: See on ka riigi oma!) No-jah, see on riigi maa, kuid ta ei ole antud sõjaministeeriumi valdamisele. (J. Vain, stp: Maa linna kasutuses!) Ei ole. Teie seletus, et see on linna maa, et see maa on linnalt ära võetud, ei ole õige. (Vahelhüüe J. Vainu, stp poolt.) Ei ole linna kasutada. Kui see maa linna kasutada oleks, kuidas sai siis riik seda maad ära võtta? Selleks on tarvis võõrandamise seadust või mõnda muud seadust, aga mingisuguse seadusega ei ole välja tulnud.

Edasi tähendas härra Vain, et valitsus ei ole pooldanud seda vaadet, et valitsus võib riigi maa kohta otsuseid teha ilma linna nõusolekuta, vaid on saatnud komisjoni kohale, kes on teid otsinud, tähendab kokkukauplemiseks. See ei ole õige. Komisjoni ülesanne oli olukorraga koha peal tutvuneda ja neid välja kuulata, kellel võisid huvid olla selle maa vastu. Linnavalitsusel võisid huvid olla selle vastu ja ka teistel võisid selle maa vastu huvid olla. Komisjon kuulas ka kõiki koha peal. Aga see ei tähenda, et ilma linnavalitsuse nõusolekuta ei tohi riigi maa kohta otsust teha.

Edasi katsus härra Vain näidata, et sellele teisele maatükile olid veetingimused palju paremad, kui sellele maatükile, mis sõjaministeeriumi käsutada on. Muidugi, kui krunt vee ääres ei ole, siis peab selleks teed mööda liikuma, et vee juurde pääseda. Aga kui krunt on vee ääres, siis saab ka ilma teetegemiseta läbi. Aga Viljandis, kui teie tahate Riia maanteelt vee juurde jõuda, siis peate teisele poole linna, nimelt Viiratsi poole linna järve otsa juurde minema. See on ainukene võimalus, kust läbi saab, sest teisel pool järve ots on mäda, ja ainult jalakäijad võivad sinna minna. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) See ei ole ka enam linna administratiiv piirkonnas.

Edasi seletab härra Vain, et Viljandisse läheb seitse teed. Neid võib ka rohkem olla, aga just linna juures koonduvad nad praegusel ajal kaheks teeks. Üks käib üle Valuoja silla surnuaia ja kiriku vahel, ja teine punkt, kus teed koonduvad, on Jakobsoni tänav „anstadt'i“ juures. (Vahelhüüe J. Vainu, stp poolt.)

Viljandi linn ei ole tundmatu ja on teada, et linna tulevad harilikul ajal kolm techaru,

see on peale kahe nimetatud tee veel Tallinna maantee. Kuid praegu tehakse seal kiviteed, ja ta on kinni. Nende kolme tee peale jooksevad kõik teised teed kokku.

Edasi käsitas rkl. Vain hobuste ujutamist ja ütles, et hobuseid ujutatakse vastu linnavalitsuse tahtmist seal, kus see korraldatud ei ole. Minusse see ei puutu, kus linnavalitsuse poolt hobusteujutamine korraldatud, aga rkl. Vain peab tunnistama, et jõgi järve jookseb põhja poolt. Edasi peaks härra Vain teadma, linna mustusetorud ulatuvad järve keskele ja et sõjamineisteriumi hobusteujutamise koht on kavatsatud lõunapoolses järve otsas, kust vesi välja jookseb. Mina olen kuulnud, et küll kalad vastuvett ujuvad, aga mitte kunagi seda, et mustus vastuvett läheb. Selle hobusteujutamise koha kohta, mis sõjamineisterium välja valinud, võib isegi öelda, et kõik linna mustus tuleb temale kaela, kuna see pärivett läheb, mitte aga vastuvett.

Edasi käsitas härra Vain maapõhja küsimust. Ma tähendasin juba, et kui ei olnud võimatu Peeterburi linna soo peale ehitada, siis on ka võimalik mujal maju soole ehitada. Aga see maksab kallist raha, kas on otstarbekohane ja õige, et inimestelt maksudena sissevõetud rahaga maju ehitatakse soo peale, kus ehitus kallid, kuna kindlat maad veel on, kuhu veel võimalik maju ehitada. Härra Vain tähendas, et kuigi sõjamineister tunneb, et tal õigust ei ole, ei taha ta siiski järele anda. Pean siinjuures tähendama, et siin ei ole tegemist sõjamineistriga üksi, vaid komisjonile, keda välja saadeti, tehti kohuseks valida otstarbekohane koht. Komisjon käis koha peal, komisjon leidis koha, nii et ekslik oleks ainuüksi sõjamineistrit süüdistada. Valitsus tunnistab komisjoni otsuse õigeks ja võttis omaks. Täheandab endine valitsus on vastutav. Mispärast aga riigilt nõutakse maad linnale ja mispärast ei taheta seda lubada sõjaväele, on imeelik arusaamine, just nagu oleks meil mingisugune võõras valitsus, võõras sõjavägi, aga linnavalitsus, see on oma, linnavalitsus see on üks osariik, see peab iseseisev, rippumatu olema. Selle kaudu ei pea Vabariigi Valitsus teostama oma võimu, nagu põhiseaduses öeldud, vaid sotsialistide arvamine on, et Vabariigi Valitsus peab ennast painutama linnavalitsuse tahtmise alla. Viljandi linnaisad, muidugi on see teile huvitav kuulda, on alati sõjaväeosade peale kui paratamata pahe peale vaadanud. Nad teavad et $\frac{3}{4}$ sõjaväest on maainimesed, $\frac{1}{4}$ linnast. Alles hiljuti, mõni aeg tagasi oli liikumas kuulujutt: linnaisad olevat omavahel arutanud asju, kas ei saaks sõduritele ära keelata kantsis jalutamise. Kas see on tõsi või ei, seda ma ei tea. (A. Anderkopp, tõer: Kas

on see tõsi?) Räägiti nii. (A. Veiler, tõer: See jutt ei kõlba Teile sugugi praegu, härra kindral.) Ma ei räägi praegu kui sõjamineister, vaid kui Viljandimaa rahvasaadik. (A. Veiler, tõer: Teie kui sõjamineister ei tohiks siin niisugust juttu rääkida.) Aga räägin. (Naer pahe-mal pool. M. Juhkam, tõer: Teie võite ju palju rääkida.)

Juhataja M. Martna: Palun kõnelejat mitte segada.

Sõjamineister J. Soots: Siin tulebki Viljandi linnaisade juures Vene vaim nähtavale. Võib olla, mäletate, Vene ajal olid sildid välja pandud: koertele ja sõduritele sissekäik keelatud. See on Viljandi linnaisadele meelejärele, aga nad ei julge avalikult seda järele teha, vaid peavad salanõu. (Vahelhüüe A. Veiler'i, tõer poolt.) Räägin, mis ma räägin, Teie rumaluste vastu ma ikka ei saa.

Juhataja M. Martna: Palun ebakohaseid sõnu mitte tarvitada.

Sõjamineister J. Soots: Edasi tuleks küsida, mis siis õieti katki on, kui arupärimisega välja tullakse, mis tahetakse kätte saada? Härra Vain tähendas, et see maa kõlbavat ehituseplatsideks, järveäär aga jalutamiseks. Täheandab, sõjamineisteriumile peab andma niisuguseid maid, mis ei kõlba ehitusplatsideks ega jalutamiseks.

(Sekretäri kohale asub abisekretär J. Piiskar.)

Kuid siis on tarvis, et sõjamineisteriumile antaks sarnast maad, mis kõlbaks ka ehitusplatsiks, sest muidu ei saa sinna kasarmuid ehitada. Ma saaksin aru, kui tullakse välja mingisuguste linna üldhuvidega, ütleme näiteks, et sinna tabetakse raekoda ehitada, siis on see tervele linnale tähtis. Aga ei midagi sarnast. Siin on ilus ehitusplats, linnalased tahaksid seda omavahel ära jagada, ise sinna maju ehitada, sellepärast kasarmud mujale ja näidake meile platsid kätte. See on üksikute huvide seadmine kõrgemale sõjaväe huvidest, aga viimased on ometi riigi huvid.

Teie räägite, et seal ei saavat enam jalutada. Jalutamise keeldu ei ole seal olnud. (J. Voiman, stp: Aga kui tuleb jalutuskeeld?) Ja seda ei tule sellepärast, kui see küsimus Vabariigi Valitsuses arutusel oli, siis sõjamineister seletas kirjalikult, et tal ei ole kavatsust läbikäiku järve äärt mööda ära keelata, ja valitsus otsustas, jätta tähele panemata linna sellekohase palve, sellega jääb jalutamine vabaks. Sõja-

ministriumil pole midagi selle vastu, kui sinna ka avalik tee tehtaks, see oleks talle ainult kasulik, aga linn seda ei tee. Ma küsiksin, miks nimelt jalutamiseks peab oma maa olema. Meie teame, et õieti argipäevadel Viljandi linna elanikkudel on kantsis jalutamiseks maad küllalt ja kaugemale argipäevadel keegi ei lähe. Ainult päevavargad võivad argipäevadel kaugemal jalutada. Teine asi on pühapäevadel. Siis inimesed valguvad välja kuni 5 versta kaugusele. Kas see maa 5 versta kaugusel on linna maa? See on riigi maa ja eramaa. Kuid jalutamist see ei takista. Mingisuguseid kaaluvaid põhjusi sõjaministriumile maa mitteandmiseks ei ole, hoopis vastupidi, kõik räägib selle poolt, et plats on sõjaministriumile tarvilik ja kohane. Minu arvates Riigikogu ei või ometi sarnast ülemineku-vormelit vastu võtta, kus üksikute huvid seatakse riigi huvidest kõrgemale.

J. Tõnisson (rhv): Austatud Riigikogu liikmed! Siin on nüüd küsimusega tegemist, mis puudutab ühelt poolt kaitseväe huvisid, teiselt poolt linna nõudeid. Siin võidakse muidugi ühelt ja teiselt poolt oma seisukoha eest välja astuda. Sel korral ei ole võimalik sellest kõneleda, et õigus ainult ühel või teisel poolel. Küsimus seisab selles, kas oluliselt sarnane tarvidus olemas on, et ainuüksi ühe või teise seisukoha poole peab asuma. Väga võimalik on asja nii korraldada, et kaitseväe nõudeid rahuldada ja linnahuvisid kaitsta. Kuid siin nüüd kindlasti ära otsustada, missugusel teel see peaks sündima, on raske. Üldiselt vaadates pean aga mina kui vana viljandlane tunnistama, et meie siin ometi ka vaikida ei saaks. Linnal on aegade jooksul tegemist olnud suure maakitsikusega. Linna elanikud on pidanud keset maad üles õhku minema. Kujutage enesetele ette, väikeses linnas ehitatakse kolmekordseid maju. Ja seda sellepärast, et maaomanikul meelde ei tulnud maa poolest inimeste õiglasemaidki nõudeid rahuldada. Kõik on tehtud, et maad saada. On hinge hinda pakutud. Endine Viljandi mõisa omanik Ungern-Sternberg ei tahtnud omal ajal Tuuleveski-mäele koguni Viljandi põllumeeste seltsile maja ehitamiseks maad anda. Siis oli mäe all alles väikene küla, mille elanikud kaebasid, et nad liikuda ei saavat. Sest ühelt poolt on ümberringi mõisa maa, teiselt poolt piirab neid järv. Alles selle taga seisev mõisa oli Viljandi linna käes. Linna korraldamist ei saanud ette võtta selle tagajärjel, et maa puudus. Kui nüüd inimesed, kellel ju mälestused kaugetest aegadest pärit, tulevad ja ütlevad, et nad maa suhtes jälle kipuvad kitsikusse jääma ja sellepärast riigi käest maad rohkemal

määral saada tahavad, siis peab sellest nii aru saama, et nendel endist maakitsikust enam olla ei tohiks. Teiselt poolt on aga selge, et ehituse pind peab kergesti kättesaadav ja odav olema. Ja just seal kättesaadav olema, kust loomulik arenemine pinda nõuab. Neid olukordi ja asjaolusid arvesse võttes ei saa nüüd kõneleda, et Viljandi linna inimesed ajavad suurus hullustust taga. Vaid isegi sel korral, kui seal mõned nõudmised liiale lähevad, saab sellest veel aru. Olulikult peab aga ütleva, et Viljandi linn oma lossiga, mägedega ja oma järvega on üks ilusamatest linnadest meie kodumaal. Loomulikult peab nüüd sellelt seisukohalt välja minnes, et neid loodusvarasid tuleb linnale võimaldada ära kasutada, linna nõuetele vastu tuldama. Seal on meie minevikust tuntud Valuoja, mis oma jooksu kestusel ülevalt mägedest läbi tuleb, kus üks ilusamatest kohtadest on. Selle Valuoja suu käib selle pinna äärest mööda, mis on arvatud kaitseväge hoonete alla võtta. Nüüd on ometi loomulik, et linn seda heinamaad ja neid jalgteid saaks välja arendada lähema ümbruskonnaga jalutuspaiaks ja pargiks. Ei ole tarvis öelda, antagu kõik see maa-ala linnale. Kui kasarmute ehitamiseks Riia maantee äärt tarvis, siis antagu see sõjaväele. Kui sõjakamad viljandlased tahavad kogu seda maad linnale saada, siis on see liialdatud nõudmine. Kõik-sugu nõudmisi võib üles seada. Kuid teiselt poolt ei tohi ka mitte järsku öelda: mitte midagi! See ei ole nõnda, et ainult üks osa on riigi huvide eest väljas. Mis on siin riigi huvi? On tarvis arvesse võtta, et ka omavalitsus ja linn esitavad teatavaid huvisid, mis riigi üldsuse seisukohalt väga tähtsad. Ja sellepärast arvan ma, et siin ainuke tee on kokku leppida, vaadata, mis tõesti võimalik teha, et mõlemal hea, ja seda teha.

(Sekretäri kohale asub abisekretär **O. Liigand**.)

Usun, et kui Viljandi linna esitajad tulevad ettepanekutega, siis Vabariigi Valitsuse esitajatele mingisuguseid ülearuheid raskusi ei võiks teha, täiesti kainelt ja rahulikult nende ettepanekute peale vaadata. Kui asi rahulikult ja asjalikult läbi kaalutakse, siis võib igas asjas kokku leppida. Sellepärast arvan mina, et siin ei tule mitte murda, vaid tuleb painutada. Tuleb asja nõnda korraldada, et üks pool rahul on, ja ka teine pool võib rahule jääda.

Sellest seisukohast välja minnes arvan rahvaerakonna Riigikogu rühm, et meie ei taha raskusi sünnitada valitsusele, vaid hääletame liht ülemineku-vormeli poolt, kuid sellel veen-

dumusel olles, et kui Viljandi linna omavalitsus selle küsimuse kohta vastavate ettepanekutega esineb, siis Vabariigi Valitsus katsub linna ja valitsuse huvide kooskõlastamiseks teid leida. Ei tohiks teist seisukohta olla, kui see, et valitsus peab katsuma püüda kokku leppida. Valitsus peab ära kuulama, mis on rahva ja riigi huvides. Kui on rahval teine arvamine, siis peab valitsus ka selle järele käima. Arvan, et kuidas ka neid asju seletada, kokkuleppe peale sunnib avalik arvamine valitsust ja kõiki teisi. Sellelt seisukohalt arvan mina, et ei võiks siin mingisugust juttu olla valitsuse tegevust ära määrata või valitsust tema tegevuses taga sundida mõnesuguse ülemineku-vormeliga, vaid siin peaks valitsus toimima kohusetundes riigi ja rahva huvide vastu.

Sõjamineister J. Soots: Austatud Riigikogu liikmed! Härra Tõnisson'i kõne puhul tahaksin ma teha mõned asjalikud märkused. See, mis härra Tõnisson rääkis Viljandi linna kitsikusest endise Vene valitsuse ajal, on täiesti õige, aga ta jättis ütlemata, et asjaolu on hoopis teiseks muutunud Eesti valitsuse ajal.

Kui Viljandi mõisamaad võõrandati, siis anti seal ka linnale maad kasutada. Linn aga ei ole neid maid kasutanud otstarbekohaselt. Ta on lasknud maju ehitada ainult maanteed ääri mööda, ning maanteed ääres asuvad majad pikas reas, kuna teedest kaugemale ei ole maju ehitatud, sest uusi tänavaid ei ole õieti üldse korraldatud. Oleks tarvis, et linnamajad oleksid mitmekordsed, sest kui linn kõrgemale ei kasva, siis ei suuda tema maju selle maa-ala peale ära mahutada, ei suuda ka veevärki ega teid korras hoida. Linn ongi liig laiali läinud. Ja ega see sõjaministeeriumi maa ainuke koht pole, kuhu linn peab minema. Linn kasvab hoopis teisele poole, ta kasvab Tallinna maantee poole. (J. Tõnisson, rlv: Raudtee poole kasvab linn.) Raudtee äär on ka vabaks jäetud just selle tarvis, et linn võiks areneda, ja sellepärast ei ole sõjaministeerium tahtnudki raudtee juurde maad saada.

Edasi härra Tõnisson tõendas, et Valuoja jõesuu on kõige ilusamas kohas... (J. Tõnisson, rlv: Mina ütlesin — ilusast kohast läbikäiv Valuoja suu.) Valuoja jõesuu ei käi mitte ilusast kohast läbi, ta läheb tükk maad lausa heinamaad mööda.

Edasi härra Juhkam hüüdis vahele, et mingisugust muudatust on tarvis, et on teine sõjamineister tarvis. Viljandi maade küsimus on alati päevakorral olnud, vahepeal on mitu sõjainistrit olnud, aga keegi ei ole lahendanud seda küsimust, viimaks võttis ja lahenda-

das selle küsimuse endine Vabariigi Valitsus. Härra Tõnisson räägib rahva tahtmistest. Aga kuidas Teie rahva tahtmist võtate? Kui Teie Viljandis inimesi küsite, siis on teada, et kõik maarahvas ütleb, et mitte üksi see maa, vaid ka terve see loss on tarvis sõjaministeeriumile anda. Linnarahvas ütleb aga: see peab linnale saama. See on ju linnalastest arusaadav, sest neil on ju selle vastu huvi ja neid huvivad õhutatatakse veel kunstlikul teel. Kui linnavalitsus seletab, et riik võtab meie käest maa ära, siis tekib vähearenenud inimeste seas muidugi niisugune arvamine, et riik teeb linnale ülekohut, ja nii on see meeoleolu kunstlikult sõjaministeeriumi vastu loodud.

K. Baars (töer): Härra kindral Soots'iga on üldse raske vaielda, ta ei võta iialgi teiste arvamisi kuulda. Härra kindral Soots toob ette, et Viljandi linna elanikud tahavad Viljandi lossi endale jätta, ja maaelanikud tahavad sõjaväele anda. Viimases arvamises oli ainult maakonna esitaja, kes ka soovitas, et Viljandi loss linna käest ära võetaks. Mina ei saanud kahjuks koosolekust osa võtta, kuid sõjaväeesitaja, kes koosolekul olnud, oli härra Soots'iga ühel arvamisel, kuid asjatundjad sõjaväelased olid teisel arvamisel. Sel korral jäi maksma teiste arvamine, et sõjaväe alla ei võeta Viljandi mõisa lossi. Sel koosolekul otsustati sõjaväe-kasarmute alla võtta 69—70 tiinu.

Pärast aga tegi valitsus otsuse, anda sõjaväe-kasarmute alla mitte 70, vaid 170 tiinu, ja see on sõjamineister Soots'i ettepanek Vabariigi Valitsusele. Võeti niisugust maad, millest üldse juttu ei olnud, nagu ilusad mäed ja järve kallas. Kui kindral Soots ütleb, et linnal ei ole õigust mägede peale, siis peab seda silmas pidama, et kinnistusraamatutes on kinnistatud, et mägede peale on linnal õigus. (J. Laidoner, põl: Ainult lossimägede peale.) Linnavalitsusel ei jäänud muud üle, kui võtta see küsimus arutamisele linnavolikogus. Linnavolikogu otsustas läkitada saatkonna Riigivanema juurde, millest ka mina osa võtsin. Riigivanemale sai asja hästi seletada. Kui aga Riigivanem oli härra Soots'iga kõnelenud, siis oli täiesti võimatu asja läbi viia. Kui Viljandi linnavalitsus saatis siis märgukirja Riigivanemale, vastas Riigivanem, et ta märgukirja keelest aru ei saavat. Kui härra Tõnisson arvab, et valitsus siin midagi parandada saab, siis pean veel ütleva, et valitsus ei saa siin midagi teha. See on tõsine küsimus, kokkulepet ei saa siin, sest härra Soots'iga on võimatu kokku leppida. Sellepärast peaks Riigikogu oma arvamise ütleva. Kui mõeldakse vastu võtta liht ülemineku-vormel, siis ei tule asjast midagi välja. Härra Soots ütles,

et linn peab kasvama teisele poole ja teeb ka seda. Kuid see on eksitus. Linn kasvab küll teisele poole, aga viimasel ajal ehitatakse just Loodi tee äärde maju. Kui maa seal sõjaministeeriumile antakse, siis linna arenemine sinna poole võimalik ei ole. Et linn ei oleks tahtnud vastu tulla sõjaministeeriumile, see on täiesti eksitus. Linnavalitsuses seletati, et linn oleks soovinud näha, et maad võetaks mõnest teisest mõisast. Pakuti Tomi mõisat, kuid seda ei soovinud sõjaministeerium. Pakuti Reinu mõisat, kuid seal seletas sõjaministeerium, et see asuvat teisel pool teed, maa ei olla küllalt hea ja ei võetud ka seda vastu. Polnud midagi teha. Linnavalitsuse esitajad leppisid ja ütlesid; tehku valitsus, mis tahab. Kõneallosel sõjaministeeriumi alla võetud maa on täiesti linna administratiiv piirkonnas ja peaks linna korralduses olema. Ja oleks vististi ükskõik, kas sõjaministeeriumil oleks maa seal, kus praegu, või teisel pool teed. Igatahes peaks Riigikogu vormeli vastu võtma, millega valitsus kohustatud oleks küsimuse uuesti läbivaatamiseks asjaomaste ringkondade juuresolekul. Nüüd linna huvid aga kaitstud ei oleks. Õeldakse küll, et sõjaministeerium linnavalitsuse tegevust ei sega. Aga kuidas saab linnavalitsus oma korraldusi teha, kui suurem osa järveäärsest maa-alast ja mäed sõjaväe all. Kui arvatakse, et linn saab siiski korraldusi teha, siis võib oletada, et linn ära keelab sõjaväele järveäärse maa-ala tarvitamise. Niisugune seisukord pole ikkagi võimalik, seda enam, et asja nii korraldada saaks, et mõlemad pooled rahule jääksid.

J. Soots (põl): Mõned faktilised märkused härra Baars'i kõne kohta. Härra Baars ütles, et need sõjaväeesitajad, kes minuga ühes olla sõitnud, olla maa kohta, eriti tema suuruse kohta teisel arvamusel olnud. Minul mingisuguseid sõjaväeesitajaid ühes ei olnud. (A. Anderkopp, tõer: Kellena Teie kõnelete, kas Riigikogu liikmena?) Ma räägin Riigikogu liikmena. Nii siis sõjaministril kedagi kaasas ei olnud, peale insener Sisaski, kes sõjaväelane ei ole. Kui mina temalt küsisin, kas ta ka maa suurusest on rääkinud, siis vastas ta, et ta seda teinud ei ole.

Teiseks seletas härra Baars, et esialgu olla sõjaministeerium nõudnud maad 69 kuni 70 tiinu, pärast olla temale antud 170 tiinu. Faktiliselt on aga nõnda, et sõjaministeerium nõudis 63 ha ja nõnda palju on ta ka saanud. Vististi on arusaamatus sellest tekkinud, et ühed on hektaarid ümber arvanud tessatiinideks, teised vakamaadeks, mis tagajärjel tekkinud niisugune arvude virr-varr. Faktiliselt on küsitud 63 ha, nõnda on sõjaminister

kaardil näidanud ja niipalju on ka antud. Ka Vabariigi Valitsus on hektaaride järgi otsustanud.

Edasi seletas härra Baars oma märgukirjadest. Minu teada üks esitatud märgukirjadest oli Vabariigi Valitsuses kaalumisel täiel määral. Vabariigi Valitsus nõudis sõjaministrilt seletust ja otsustas küsimuse pärast seda. Teine märgukiri sisaldas haavavaid ütelsusi ja muudugi ei võetud seda sellepärast arutamisele.

Lõpuks tahaksin küsida härra Baars'i käest, kuidas Teie kui jurist sellest aru saate, et kui maa on riigi oma, kas siis linnavalitsus võib otsuse teha selle kohta, et tema lubab või ei luba sõjaministeeriumile maad anda. Minu arvates võib sarnasel juhtumisel ainult sooviavaldusega esineda Vabariigi Valitsusele, et maad siit või sealt ei võetaks, aga otsust teha — annan ja ei anna — kuidagi ei saa. Pidage meeles, et meie omavalitsused on Vabariigi Valitsusele teataval määral alluvad asutused. Omavalitsuste kaudu teostab Vabariigi Valitsus oma võimu koha peal. Kuidas alluv valitsus hakkab keskvalitsust kitsendama ja keelama — lubame ja ei luba. Siin on omandusmõiste täiesti segi aetud. Seni kuni Viljandi linnaisad ei tunnista riigi omandusõigust, seni on raske kokkulepet leida. Kui nad aga tulevad sooviavaldusega, siis võiks kokkulepet saada.

Juhataja M. Martna: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Baars'il.

K. Baars (tõer): Härra kindral Soots arvab, et linnavalitsus on omandusõiguse küsimuse üles tõstnud, ja nagu oleks linnavalitsus arvanud, et tal on omandusõigus selle maa peale. Seda linnavalitsus avaldanud ei ole, ja ka märgukirjas ei ole midagi selle sarnast, vaid seal on ära tähendatud, mis linna seisukohalt on soovitatav ja mitte soovitatav. (Sõjaminister J. Soots: Kuidas see otsus on „luban“ ja „mitte lubada“?) Mul ei ole praegu märgukirja käes, aga sealt võiks leida, mis linnavalitsus soovib ja mida mitte. (Vahelhüüe) Hektaaride asjus ma ei tea midagi öelda, mina seal komisjonis ei olnud, kus härra Soots arutas seda asja, aga ma võin seletada, kuidas linnaesitajad olid aru saanud sellest asjast. Tol korral ei olnud juttu mägedest ja järvekaldast. Ma ei tea, mitu hektaari juurde võeti või maha, aga mägedest ja järvekaldast ei ole juttu olnud.

K. Ast (stp): Austatud härrad Riigikogu liikmed! (Vahelhüüe paremalt poolt.) See on õige, ja ma tahtsin seda isegi tähendada, et olen Võrumaa mees ja sellasena ei tunne

lähemalt neid nõudmisi, mis on sõjaministeeriumil Viljandi linna vastu vaidluses oleva maatüki pärast. Ma ei tunne küllalt hästi Viljandi linna ning selle ümbruse topograafiat ja sellepärast ei saa küsimuses asjalikku seisukohta avaldada, oma poolt küsimusse lahen dust tuua. Sõna võtsin aga üldiste asjaolude sunnil. Kõigepealt on Riigikogul väga raske käesolevas küsimuses kindlat seisukohta võtta, sest meie ei ole kuulnud sõjaministeeriumi vaatekohti. Meile on küll rkl. Soots käesolevas küsimuses oma arvamisi avaldanud, juurde lisades, et ta mitte ainult Riigikogu liikmena ei räägi, vaid Viljandi põllumeeste kasude kaitsjana. Oleme kuulnud, kuidas see asi peaks välja nägema Viljandi põllumeeste kiikrist vaadates, veel rohkem — kuidas asi välja näeb Viljandi põllumeeste kogude vinklist vaadates. Kuid see huvitab meid vähe. Oli arusaamatult, mispärast härra Soots'i seisukohad just Viljandi põllumeeste omadega ühte satuvad. Ma ei näe, mispärast Viljandi põllumehed ja põllumeeste kogud võiksid huvitatud olla küsimuse otsustamisest härra Soots'i poolt soovitatud kujul. Meil peaksid enne Vabariigi Valitsuse ja sõjaministeeriumi seisukohad teada olema. Valitsuse poolt olevat küll seisukoht võetud ja teatud otsus tehtud, kuid selle otsuse kohta on praegu vaidlused käimas, ning see otsus on Riigikoguni tulnud. Seisukohavõtmine selle otsuse kohta on Riigikogule raskeks tehtud, sest valitsus ei ole kuidagi põhjendanud, miks soovib tema kasarmuplatsi teatud kohast saada, aga mitte teisalt, kuhu linnavalitsus soovib. Selle küsimuse otsustamise juures peab arvesse võtma linna seisukorda üldse. Kui vaatame maakondade linnu, siis näeme, et väga paljud neist on maaliselt armetusse seisukorda asetatud. Võtke näiteks Paide. See linn on juba looduse poolt surutud niisugusesse seisukorda, et ta areneda ei saa. Samasuguses seisukorras on ka Võru linn. Kuid Viljandi linn, mille arenemisele looduse poolt mingisuguseid takistusi ei ole tehtud, on eraomanduse huvide kaitsjate poolt raskesse seisukorda seatud. Seal valitseb sama olukord, nagu see on sündinud Paide ja Võru linnaga, kus põhjuseks loodus. Nüüd on näha, et Viljandi linnale on pärast maavõõrandamist administratiiv maa-alad kätte mõõdetud. See võiks linnale edaspidiseks arenemiseks võimalusi pakkuda. Suurem osa Riigikogu liikmetest ei tunne lähemalt Viljandi linna piire ja maa-alasid. Kuid seda ometi teatakse, et Viljandi järv, mis linna alt otsekohe mööda käib, sügavas orus asub. Kui kaardi pealt vaatame, siis leiame, et järvekaldal üks osa on madalam ja teine osa kõrgem. Leiame, et see järveäärne osa, mida linn kasarmu jaoks pakub,

oleks kasarmuplatsiks sellepoolset parem, et et on kuivem, kuigi sinna tuleb tükk heinamaad juurde.

Linn pakub mitte järvepoolset äärt, vaid tükki maantee äärest. Selle tüki kohta aga öeldakse, ta olla madal. Lugupeetud härrad Riigikogu liikmed, järv asub ometi õige madalal, üsna orus. Kui suur raskus oleks seal tarvilikku trenaaši ette võtta? Selletõttu paraneks maapind ja ka tervishoiu mõttes oleks sel suur tähtsus. Asjaolud nõuavad seda, et Vabariigi Valitsus oma esialgsest seisukohast loobuks ja kokkulepet püüaks linnavalitsusega. Küsimus tuleb üldhuvides otsustada, ei mitte põllumeeste huvides, ega ka liigse nõudmise piirides Viljandi linna poolt. Kõiki neid väiteid arvesse võttes, mida siit kõnetoolilt oleme kuulnud, jääb mulje, et see küsimus nõuab ümberotsustamist. Muidugi on see võimalik ainult siis, kui sõjaminister oma aadamaaegsetest seisukohtadest, kus riigi ja linna huvid risti vastu seatakse, loobub. Me teame ju, et teistes maades, kus suurlinnad asuvad, aga selle kõrval ka põllupidamine lokkab, moodustab riigi majapidamine ühe teraviku linnadest ja maast. Kui meil tullakse säärase vaatekohaga, mis kuskilt enam pärit pole, kus ei saa rahvamajanduslikult ega muust vastuvõtlikkusest rääkida, siis võidakse ainult kasarmulikult karjuda. Mingisugust asjalikkust siis enam ei ole. Kui meie nüüd sellest küsimusest lihtsalt mööda läheme, siis tuleb tulevikus niikuinii aeg, kus Riigikogu veel kord selle küsimuse arutamisele asuma peab.

Juhataja **M. Martna**: Sõna on rkl. Laarman'il faktiliseks märkuseks.

M. Laarman (põl): Rkl. härra Ast tähendas muuseas oma kõnes, et olla aadamaaegne vaade, et seatakse linna ja maa huvid üksteise vastu. Ma paluksin härra Ast'i täiendada seda, missugused linnad siis õieti aadamaajal olemas olid? (Naer. J. Piiskar, stp: Rimmo veskilinn.)

J. Vain (stp): Ma peaksin tegema mõne ääremärkuse härra rkl. Soots'i kõne puhul. Härra Soots'i kõne võib mõnes asjas eksiarvamisele viia. Härra Soots tähendas, et Viljandi linn oma mustuse juhib järve, ja et see seal vastuvett minna ei saa, vaid läheb allavett. Oleks üsna pöörane mõelda, kui kohta, kus inimesed suplevad, linna mustus juhita. Tegelikult on asi nii, et mustust ei juhita otsekohe järve, vaid juhita sellekohasesse filtrisse, ja selleläbi läheb vesi järve. Et see filter õhku rikub, selle vastu ei saa meie midagi parata. Linnad on rahalises kitsikuses, nad

ei saa olukorda parandada ja sellepärast tuleb võtta seda nähtust kui kõiki teisi pahesid. See on üks asi.

Teiseks peaksin ma tähendama, et kui Riigikogu liikmed soovivad küsimuse otsustamisele minna, siis ei ole jutt Pärnu maanteest, nagu sõjaministeeriumi kirjades leida, jutt on Riia maanteest. Pärnu maantee läheb paremat kätt vaksalit Heimtali poole, Riia maantee läheb aga vasakut kätt Paistu poole. Jutt on sellest maanteest, mis läheb vasakut kätt.

Sõjaminister **J. Soots**: Austatud Riigikogu liikmed! Mõned Riigikogu liikmed küsivad: Missugune on sõjaministri seisukoht käesolevas küsimuses. Mina vastasin juba, et praegune valitsus ei ole käesolevat küsimust otsustanud, ja et praegusest valitsusest võtab osa see sõjaminister, kes oli endises valitsuses, kus see küsimus otsustati. Sõjaministeerium ei ole oma seisukohta muutnud. Tema ei ole oma seisukohta muutnud sellepärast, et tal selleks mingisugust põhjust pole olnud. Siin on mitu korda ette toodud, et sõjaministeeriumil tuleks oma seisukohta revideerida. Kuid niisuguseid andmeid, mis sunniksid sõjaministeeriumi oma seisukohta revideerima, ei ole ette toodud, ja sellepärast jääb sõjaministeerium oma endise seisukoha juurde.

Härra Vain ütles veel, et trenaaši teel võib linna poolt soovitatud koha kuivaks teha, kuid raskus seisab selles, et see plats, mis sõjaministeerium omale sai, on kõrge, nii et teine platsi kallak ei lähe mitte järve poole, vaid hoopis teisele poole. Omal ajal kui raudtee ehitati, andis Viljandi parun raudteealuse maa ilma maksuta selleks, et ta ära kuivatataks, ning raudtee kaevatigi mäest läbi ja soo lasti maha. Kui teie tahate selle maatüki peal, mis Viljandi vaksali ligidal, trenaaši teha, siis tuleks ta hoopis teisele poole ja mäest läbi teha. Nüüd antud maatükk on 63 hektaari suur, aga see ei ole mitte kõik linna administratiiv piirides. 48 hektaari on linna piirides ning 15 hektaari ulatab juba maakonna administratiiv piirkonda. Siin näete, et on mindud väga kaugele linna südamest, et 63 hektaari kätte saada, selleks on mindud otsaga maakonna piiridesse.

Juhataja **M. Martna**: Sõna on rkl. Vainul faktiliseks märkuseks.

J. Vain (stp.): Pean tähendama, et sõjaministri ühest lausest paistab nii välja, nagu oleks Viljandi linna soovitus — maad võtta teisest küljest — tehtud alandaval toonil, ja nagu ei oleks kirjad, mis Viljandi linnavalitsus esitas, küllalt läbi kaalutud olnud. Ühes kir-

jas, mis 30. juunil valitsusele saadetud, on öeldud, et otsustatakse „kindlamal kujul tõsta protesti valitsuse tegevuse vastu“. Selle kirja on valitsus läbi kaalunud ja seal ei ole mingisugust alandavat tooni. Teises kirjas on öeldud, et otsustatakse teist korda „kindlmini protesteerida“. Kummas siis leitakse see alandav toon, kas selles, et „otsustatakse kindlamal kujul protesti avaldada“ või selles, et „otsustatakse teistkorda kindlalt protesteerida“.

Juhataja **M. Martna**: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Laidoner'il.

J. Laidoner (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Siin on õige pikalt ja laialt arutatud kasarmute ehitamise küsimust, kuid mulje jääb sarnane, et meil on valitsemas sarnane vaade, et kasarmud peavad halvemates kohtades olema. Siin on minu arvates igivana vaatega tegemist, sellepärast et omal ajal vaadati nii asja peale. Minul isiklikult on sarnane mulje ja kahjuks peab ütleva, et mitu korda omavalitsuste esitajad on minu poole pööranud, et kuidas, — kasarmud tahetakse heade kohtade peale ehitada, siis olen imestades küsinud, mispärast nad peaksid siis halbades kohtades asuma.

Kui vaatame järveäärset maa-ala, mis asuvat, nagu siin ette toodi, Riia maantee ja Männamäe vahel, kui sinna kasarmud ehitatakse ja mahutatakse mitu head sada inimest, ka meie lapsed, kui aga see maa jagada kruntidesse, võib olla tuleb sinna mõnikümmend maja, siis tuleb küll küsida, mispärast neil majaanikkudel rohkem õigust on seal olla kui kasarmutel. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Ma räägin praegu ehituskruundist. Mispärast peaksid kasarmud just halvema koha peal olema, sellest ma aru ei saa, sest see on ometi üldine huvi. Siin rääkis lugupeetud härra Tõnisson, et see olevat ilusa koht, ja mispärast siis mitte ilusa koha peale ehitada? See maa, mis on vaksali ja Riia maantee vahel, on palju halvem sellest, mis asub Riia maantee ja Männamäe vahel. Üks on soo äär, teine aga kõrge pind. (J. Tõnisson, rhv: Kas mina olen öelnud, et halvemasse kohta peab minema?)

Minu arusaamise järgi, kui öeldakse, et seda peaks ümber otsustatama, tähelepanu juhtides sellele, et järvekallas Männamäega pannakse kinni, see oleks absurd. Mina olen härra Tõnisson'iga täiesti ühel arvamisel, ja peab ütleva, et midagi siin katki ei ole. Seal käib väike jalgteed läbi, on 30 aastat käinud ja käib ka praegu ning pühapäevadel käiakse seal jalutamas. Ka see oleks absurd, kui see kinni pannakse. Kuid praegu seletas härra

sõjaminister, et Vabariigi Valitsuse otsus on ka niisugune, mille järele see kallas täiesti jääb lahti ja teda võib igauks tarvitada. Oleks isegi soovitatav, et sinna avalikud teed tehtaks. (J. Tõnisson, rhv: Mis Teie siis ütlesite, et mina olen öelnud: halvema koha peale!) Ma ei öelnud seda, et Teie ütlesite, aga teiselt poolt soovitati, et kasarmud peab ehitama Riia maantee ja vaksali vahelisele maa-alale.

Minu arvates pole midagi katki, vaid linna huvid saavad rahuldatud ja kasarmud hea koha peale ehitatud. Mis kasu oleks sellest, kui meie nad kõlbmata maa-alale, soo äärde ehitaksime, selle asemel, et paremat kohta valida võime. Viljandi linn oli omal ajal kitsates oludes, kuid see on osalt ka tagajärgi andnud, et tal praegu veevärk olemas ja uulitsad prügitatud. Meie teame, et uued linnad, mis juurde kasvavad, mitmekümnete aastate pärast ei saa omale veevärki ega korralikke uulitsaid. Laiutamine selles mõttes on halb külg, et ei jõua kultuurnõuetele järele. Ja meie näeme praegu, et nüüd, kus korterikriis möödab, on väga palju valgeid plakatid akendel uutest ehitustest. Aga mispärast inimesed ei lähe sinna elama? Sellepärast, et nad ei pääse oma kodu ligi. Nõnda et ei ole kartust, et järvekallas ja männimets kinni jääb. (A. Anderkopp, tõe: Jääb kinni! — J. Vain, stp: Võetakse männid maha, ehitatakse tallid asemele.) Kui üks suur maatükk jääb riigi kätte linna lähedal, siis on see tulevikus linnale palju parem, sest ta riigiga saab ikka kokku leppida, aga kui see maatükk on erakätesse antud, siis see nii kerge ei ole ja seda maatükki on palju raskem kätte saada. Minu arusaamise järgi võiks sellele siis vastu olla, kui teada oleks, et saab järvekallas kinni pandud. Aga et seda ei ole, siis on kõik korras.

J. Tõnisson (rhv): Austatud Riigikogu liikmed! Minu arvates ei ole hea tulla ja öelda, mispärast peavad kasarmud olema kõige halvemal kohal! Kas teie teate, mis see tähendab, kui sõjaväe vaidlusesse kistakse? Kui meil nii meeleolu tehakse, kuidas meie siis saame siin asjalikult kõneleda? Minul ei ole mitte ükskõik, kuidas kaitseväelased mõtleavad parlamendist. (Sõjaminister J. Soots: Linna motiivides oli, et ei saa sellepärast sõjaväele anda, et see maakoht on ilus.) Niisugust juttu ei ole siin olnud. (J. Vain, stp: Kuulake küsimus ära, härra kindral, siis alles vastake.) Lugu on nii, et kui rkl. Soots siin kangesti kõneles, kui rumal see linn ja ta elanikud on, siis oli mul tunne, et kõneleja ei ole jõudnud kodanikutunde kõrgusele. Tema kõneleb nii, nagu oleks teine ei

tea missugune; aga kes tema siis ise on? Arvan, et kui meie kõneleme linnast ja selle inimestest, siis ikka teatud lugupidamisega. Kui linnas on arusaamatuid, siis on seal aga ka väga mõistlikke ollusi. Kui linnavolikogu ühel meel sellega seisukohale on asunud, et tuleb esineda valitsuse ees sooviavaldusega, siis ärge otsustatagu nõnda, nagu seal on tehtud. See tuleb kõigepealt lähtekohaks võtta ja siis kaaluda, et siin ei või otsustavad olla ühe- külgised vaated.

Lugu on selge. Ma ei ole kõnelenud sellest, kuhu kasarmud tulevad ehitada, seal on maad kasarmute jaoks, seal on maad õppeplatside ja linnapargi jaoks. Ei ole mina ka sellest kõnelenud, et Valuoja on see kõigeilusam koht, vaid ma ütlen, et Valuoja käib kõigeilusamatest kohtadest läbi ja Valuoja suu äärde tahetakse siin linnale piir ette tõmmata. Kas seda aga tarvis on? Kui rkl. Laidoner ütleb, et riigi käes seisab see maa kõige paremini, mispärast ei või siis Vabariigi Valitsus nüüd juba, kui on linnaga kõnelemine käsil, määrusi teha, mille järgi tuleb linnal seda maad kasutada! Kui arvata on, et linna mõjukamad mehed tahavad oma maju sinna ehitada, siis öeldagu, et riigi poolt antakse see maa ainult selleks ja selleks otstarbeks. Kui aga nüüd öeldakse, et sõjaväe käes seisab see maa paremini jalutuspargiks, siis on see liialdus. Muidugi ei tohi meil rahvaväes klassivaimu tekitada nagu Vene ajal, kus rahvas oli vaenulik sõjaväelaste vastu. (K. Päts, põl: Härra Tõnisson, oli ka teistsuguseid nähtusi, — soldatid ja koeri ei lubatud jalutusplatsidele minna!) ...Niisuguseid inetusi ei tohi meil olla! Meile peab see vaade võõras olema. Teiselt poolt ei ole aga loomulik, kui teie asutate sõjaväe õppeplatsid ja kasarmud sinna, kus maa peaks ka linna-rahva jalutusplatsiks olema. Tuleb reserveerida maad linnale, ilma et üksiku ringkonna huvi seal maksma pandaks. Siis saate teie kooskõlastada niihästi linna kui ka sõjaväe huvid, ilma et seal midagi katki oleks. See juures võin a priori öelda: mida kaugemale teie kasarmud vaksalist viite, seda kaugemale tuleb kõike vedada. Sest sõjaväel on palju ühte kui teist varustust tarvis. (J. Laidoner, põl: Seal on ümberpöördukt.) Seal ei ole midagi ümberpöördukt, vaid kui teie alla mäenõlvakule lähete, siis on seal võimalik valida ehitus- ja õueplatse ja on võimalik linnale vastu tulla. Kui meie aga hakkame asju otsustama ainult sõjaväe seisukohalt, siis toome meie siia motiive hulka, mida kellelgi vaja ei ole. Mina ei ole mitte öelnud, et meie peaksime sõjaväe nõudeid tähele panemata jätmata, aga seda ei ole tarviski, et kasarmud

sinna ehitatakse, kus linna puiestik võib olla. Kõige selle poolest võib kokku leppida!

K. Ast (stp): Siin on enam kui paaril korral vahelhüüdena kostnud: „Sõduritel ja koortel sisseminek keelatud“. Aga mõelge järele, kust see väljendus pärit on. Peeterburis talveaia väravates oli see „ilus“ silt välja pandud, mis kodanikke imestama ja hämmastama sundis. Aga just Vene riik oli üks nendest riikidest, kes võimalust mööda püüdis kõike militariseerida, kuid siiski sõdureid koertega ühe astme peale seades. Aristokraatia ajas rinna ette: talle ei kõlbanud soldatitega ühest väravast sisseastumine. Kuid meie peaksime püüdma seda unustada. Unustama peaksime ka niisugused väljendused, mis enam kaugeltki demokraatlikus riigis kuuluda ei tohiks. Vähem igasugu ripatsid külge panna ja vähem aega esitusemündrite väljamõtlemiseks. Üks asi peaks Riigikogu liikmetel selge olema ja nimelt see, et linnades, kus hulk inimesi elab, püütakse ehituskavad nii seada, et teatud asutustele vastavad kohad kätte oleksid mõõdetud. Teisiti vaid ei saa linna tervishoiuolusid ette kujutada. Näiteks, kui hakatakse vabrikut ehitama, siis seatakse enne tingimused üles, kuidas seda teha ja kus teha. Koolil, kirikul, — kõigil nende ehitamisel valitakse oma koht, sellepärast, et igal neist on erinõuded, ja keegi ei saa ometi salata, et kasarmutel ka oma iseäraldused on. Kui Viljandi linnavalitsus on vaieldnud sõjaministeeriumi poolt nõutava platsi vastu, siis mitte sellepärast, et temal põlgus oleks sõjaväe vastu, vaid ta on sunnitud arvesse võtma neid tingimusi, neid iseäraldusi, mis kasarmul kaasas. Nii teame meie ometi, et Viljandi linnale on järv uhkuseks, kuid ühtlasi ka hingamise kohaks. Kui meie linnale järve suleksime, siis kannataks linn selle all kõigis suhetes. Kui kasarmu koht ja hobuste ujutamise koht linna servale, järveäärde tuuakse, siis peame veel edaspidigi Riigikogus vaidlusi kuulama selle üle, kuhu poole mustus ja patsillid ujuda armastavad. Patsillid ehk lainetavad meelsamini veega ühes suunas, kuna aga jätked vastupidises suunas. Ma küsin, kas on siis lubatav nähtus, et üldiselt tarvitata järv kasutatakse ebatervishoidlikult. On ju teada, et kasarm toob enesega iseäraldusi kaasa. Kõneldakse, et ei ole tarvis teed järve juurde sulguda, aga kus mõeldakse siis ehitused ette võtta? Nüüd seletatakse küll, et ei ole mingisuguseid takistusi, kitsendusi kasarmu pärast karta, aga ma ütlen, kui kasarm ükskord juba ehitatud, siis tuleb meil jälle Riigikogus kõigest ebasoovitavatest järeldustest kõnelda. Meie nägime, kuidas Pärnus turg suleti ja kuidas

see nii rumalalt oli korraldatud, et inimesi sealt püssitikke ette seades tagasi tõrjuti. On mitmesuguseid käsitusviise sõjaväes olemas, aga praeguste väeosade juhatajate juures on ilmsiks tulnud säärased, mis ei sobi meie ajaga ega demokraatliku maa sõjaväe distsipliiniga. Kui kasarm valmis, küll siis juba põhjusi leitakse, mispärast tema raiooni astumine keelatakse ja teed järveäärde suletakse.

Lõppude-lõpuks, ma ei mõelnud sõna võtta asja sisuliseks arutamiseks, vaid ainult selleks, et uut ülemineku-vormelit Riigikogule heaksarvamiseks ette panna. Ta on küll kiirelt valmistatud ja redaktsiooniliselt konarline, aga ta sisu peaks selge olema. Ülemineku-vormel kõlaks järgmiselt: „Ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastuse rkl-te Vainu, Vommi ja Jõeääre arupärimisele Viljandi linna maade äravõtmise asjas, — leiab Riigikogu, et maa- võtmise küsimus ümberotsustamisele peaks võetama Vabariigi Valitsuse poolt, nii et see asi kokkuleppel Viljandi linna ja sõjaministeeriumi vahel otsustataks — ja läheb päevakorras edasi“.

J. Vain (stp): Ma puudutaksin veel lühidalt seda, et härra Laidoner, kui ka härra Soots käsitasid mitmel puhul nõndanimetatud Türga sood.

Riigikogu liikmed, kes Viljandi ümbrusega põhjalikumalt tuttavad ei ole, võivad arvata, nagu oleks siin tegemist sarnase sooga, kuhu vihmasel ajal peale minna ei saa, kus kasvavad jõhvikad ja vesi läigib. Tegelikult on see maa-koht omal ajal soo olnud, kuid praegu on tema peal raudteejaam ja sellest soost on ainult nimi järele jäänud. Jaama ees on hotell ja jaama lähedal on tikuvabrik tugeva korstnaga, mis näitab, et sooga tegemist ei ole. Ja kuigi seal omal ajal vesi oli, siis on see ära jooksnud. Nõnda, et ehitused sellepoolest ei kaotaks.

Ma arvan, austatud Riigikogu liikmed, et sõjaministeerium peaks leidma maa-ala, kuhu kasarmuid ehitada; kõrget maad on pakutud alal vähemalt 6 korda niipalju kui endist soomaad. Härra Tõnisson'il on õigus tähendada, et kui kasarmuid ehitatakse jaama lähedale, siis seda parem on jaama pääseda. Kuid sellele võin juurde lisada, et asudes vaksali pool maanteed, pääseb vaksalisse ilma, et maanteed vaja oleks poolitada, läbi lõigata. Mitmekordsete pealetungimiste peale linnavalitsusele võin ma niipalju öelda, et Viljandis mitte maju nii ei ehitata, kui seda teeb sõjaministeerium. Sõjaministeerium ehitab maju talvekuudel. Sügiskuudel augustis ja septembris ehitati alles kasarmuid ja eelarve arutamisel kesk talvet seletati, et on ruttu tarvis, sest tulevad varsti noored sõdurid.

Mis puutub aga sellesse, et Uueveski pool tänavad korras ei ole, ja ei olla suudetud veevärki veel sisse viia, siis igaüks ei ehita kohe esimesel aastal. Kahe aasta jooksul on jõutud veevärk korraldada, järgmise kahe aasta jooksul hoolitsetakse selle eest, et tarvikumad tänavad sisse viiakse.

Siis oleks veel paar asjaolu märkida. Kui Riigikogu seisukohale asub, et järvekallas sõjamineisteriumi käsutusse läheb, siis peaks ette nägema, et linnavalitsus oma kodanikkude ja rahvaväelaste vahel vahet ei tee, jalutuskoht oleks igale vaba. Sõjamineister oma shargooni juures tähendas siin päevavargastest, kuid igal kodanikul on õigus pärast päevatööd puhast õhku sisse hingama minna, aga mitte kuskile urkasse jooma, et siis järgmisel päeval pundunud silmadega tööle tulla. Ei ole otstarbekohane, kui kasarmute piirkond absoluutselt vaba on. Sõjamineisterium on ka asunud sellele seisukohale, ta on sulgunud kasarmute piirkonna Tallinna ligidal — Tonnil. Seal on kasarmud aiaga piiratud, võred ees ja sissekäik eraisikutele keelatud. (J. Laidoner, põl: Teie segate kasarmu piirkonda ja hoovi!) Meil ei ole sõjaväele kindlat õppeplatsi Tallinnas, meil tehakse õppusi laadaplatsil, ja loomulik, et laadaplatsi ei saa ümber piirata. (J. Laidoner, põl: Ei jõutud hoovigi aiaga ümber piirata!) Väga kahju, kuid selleks ei olnud raha, saate raha kätte, siis jõuate. (J. Laidoner, põl: Miks Teie siis minule seda raha pakute, ega minul seda rohkem tarvis ei ole, kui Teil!) Sõjamineisteriumil ei ole raha, et tervet kallast piirata, saab aga raha, siis piirab. (J. Laidoner, põl: Ega siis mina sõjamineisteriumis ei ole!) Sõjamineisterium vastab ka, et tal ei ole raha selleks, et tervet kallast piirama hakata. Kui aga nüüd meie siiski selle maa-ala sõjamineisteriumi käsutusse anname, siis Riigikogu peaks küsimuse otsustama hea lootuse peale.

Lõpuks, mis puutub ülemineku-vormelisse, siis on väga võimalik, et Riigikogu enamus näeb, et siin oleks raske otsustada, et Viljandi linnavalitsuse seisukohad otsekohe võivad maksvaks tunnustatud saada ja nad valed on, siis oleks hea juba see, kui küsimus Vabariigi Valitsuses uuesti kaalumisele tuleb, ja tahaksin siis loota, et härra sõjamineister ka seal oma mõtteid avaldaks Riigikogu liikmena, mis ei tarvitseks valitsusele mõõduandvad olla.

J. Soots (põl): Lugupeetud rahvasaadikud! Rkl. härra Tõnisson tegi oma kõnes ka minu kohta märkuse, nagu oleksin ma Viljandi

linna juhtidest halvasti rääkinud. (J. Tõnisson, rhv: Mitte juhtidest, vaid linna elanikkudest.) Muuseas märkis tema, nagu ei oleks mina kui kodanik küllalt arenenud. (J. Tõnisson, rhv: Seda ma ei öelnud, — ütlesin, et Teie ei ole kodanikutunde kõrgusel.) Noh, hea küll, olgu, ma ei ole kodanikutunde kõrgusel. Lubage minu kodanikutunde kõrguse üle otsustada minu valijatel, aga mitte Teil, härra Tõnisson. Minu valijaid on natukene rohkem kui Teil. Lubage ühtlasi alla kriipsutada, et ühelgi linnavalitsusel ega teistel arupärijatel ei ole niipalju julgust olnud sarnaste ebaõigete andmetega Riigikogus esineda, nagu sel korral. Ma tuletaksin kõigepealt arupärijatele meelde, ühes sellega ka linnavalitsusele, et Vabariigi Valitsusele etteheiteid tehti, nagu oleks ta linnalt maa ära võtnud. Tõelikult ei ole aga mingisugust maa äravõtmist olnud. See maa ei ole üldse linna käes olnud ja loomulikult ei ole saadud seda ka ära võtta. Häbi oleks linnavalitsusel võinud olla sarnase märgukirjaga esineda, kus ebatõsiseid asju ette tuuakse. Niisama ebaõigelt on märgukirjas ette toodud, nagu oleksid sellel platsil ehitused peal. Midagi ei ole peale ehitatud, see on alles Viljandi linna nurm ja heinamaa ja jagamatult riigi käes. Ma kordan, häbi peaks olema linnavalitsusel esineda sarnase märgukirjaga Vabariigi Valitsuse ees. (K. Ast, stp: Teil võiks häbi olla. — Sarnane ülesastumine ei vääri ministrit. — A. Anderkopp, tõi: Kas see on keel, mida Riigivanem mõistab? — J. Vain, stp: Kasarmukasvatuse olete saanud. — L. Johanson, stp: Inimesi tuleb nii võtta, nagu nad on. Sagedased vahelhüüded. Kära pahe-mal pool.)

Juhataja M. Martna: Palun rahu!

J. Soots (põl): Mis puutub härra Ast'i kõnesse, siis see märkus, nagu jookseks kevaldel vesi põhja poolt järvest välja tee kohal, ei ole õige. Nõndasamuti ei ole õppeplatsid sõjamineisteriumi poolt aiaga piiratud. Igaüks, kes sõjaväeteenistuse läbi on teinud, teab, et õppeplatsideks on kõrgemad kohad ja nii võib ka siin mäekülge õppeplatsina ära kasutada. (J. Vain, stp: Tähendab, jalutusplats on juba laskeplats. Sellega andsite selgust.) See ei ole laskeplats, vaid õppeplats, ja õppeplatsil võib jalutada väga hästi. (Vahelhüüded.) Kui seda maad sõjamineisterium üldse kasutada ei saaks, siis ta seda ei võtaks. (Vahelhüüded.) Vaksali raiooni kohta ma juba ütlesin, et seal trenaash on võimalik, kuid see tuleb mäest läbi kaevata. Edasi, et Vabariigi Valitsuse otsus

linna inimeste praegust seisukorda kuidagi muutnud ei ole. Inimesi on senini lastud teerada mööda jalutada ja ei ole kavatsatud seda keelata ka tulevikus ja mispärast see maa linna oma peab olema, sellest ma aru ei saa.

Juhataja M. Martna: Sõna on rkl. Martinson'il faktiliseks märkuseks.

M. Martinson (põl): Kindral Soots'i kõne ajal kuulsin vahelhüüet rkl. Tõnisson'i poolt „ainult arvu poolest“, — seda tahtsin ma siin kinni naelutada. Kui härra Tõnisson meid loeb ainult arvuliselt, kes meie Viljandi poolt valitud, jättes sisuliselt hindamise kõrvale, siis ei saa meie seda arvesse võtta. (Hulgalised vahelhüüded paremalt poolt.)

J. Tõnisson (rhv): Ma ei ole siin põllumehi mitte hinnanud, vaid rkl. härra Soots ütles, et tema kodanikutunne küllalt kõrge on, sest et nii- ja niipalju hääli on nende poolt hääletanud, — selle kohta ütlesin ma „arvuliselt“.

Juhataja M. Martna: Rkl. Ast'i poolt on järgmine ülemineku-vormel sisse tulnud: „Ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastuse rkl-te Vainu, Vommi ja Jõeääre arupärimisele Viljandi linna maade äravõtmise asjas — leiab Riigikogu, et maavõtmise küsimus ümberotsustamisele peaks võetama Vabariigi Valitsuse poolt, nii et see asi kokkuleppel Viljandi linna ja sõjaministeeriumi vahel otsustataks, — ja läheb päevakorras edasi“. Panen selle ülemineku-vormeli hääletamisele. (Hääletatakse.) Selle ülemineku-vormeli poolt on 32 häält, vastu 45 häält, sellega tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb liht ülemineku-vormel. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on liht ülemineku-vormel vastu võetud.

On ettepanek tehtud, koosolek lõpetada. Panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 14.30 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **M. Martna.**

Abiesimees **R. Penno.**

Abisekretär **O. Liigand.**

Abisekretär **J. Piiskar.**

